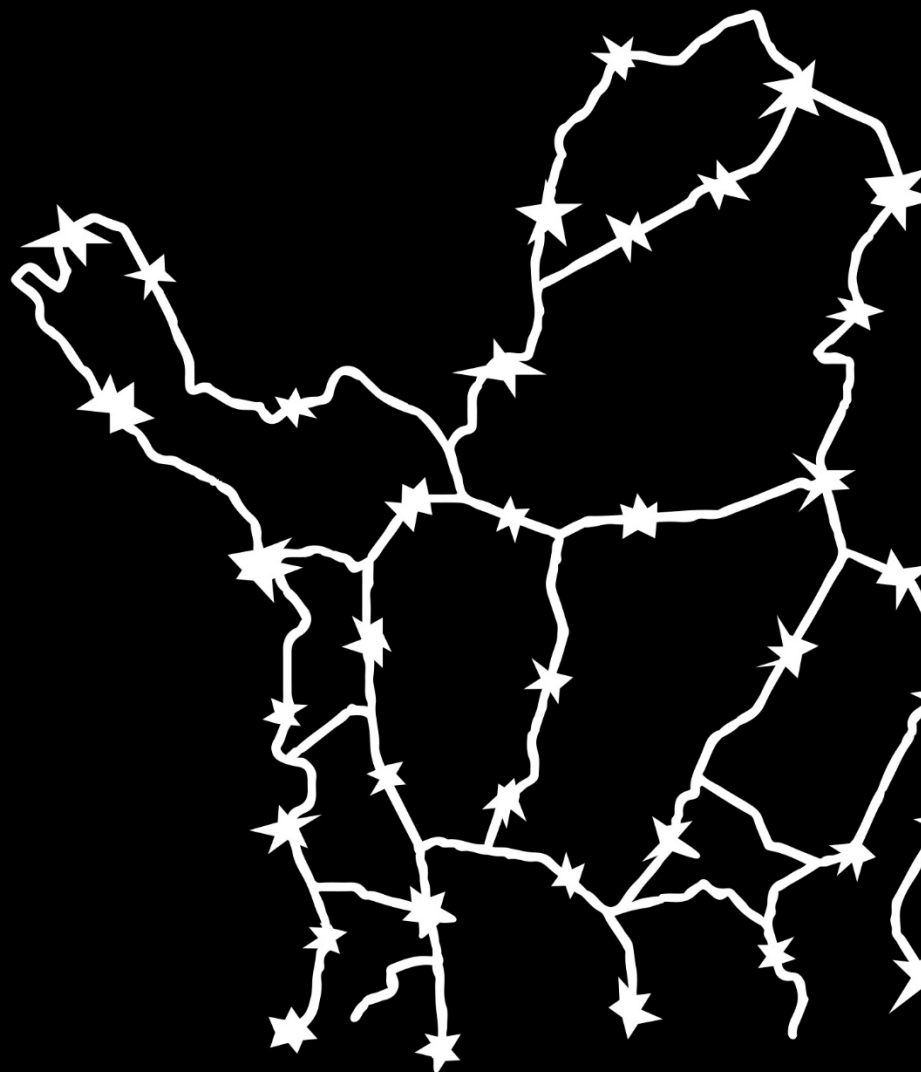

ONKO REITTI SELVÄ?

**NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA
JA IHMISOIKEUSVELVOITTEIDEN
TOTEUTUMINEN KUNNISSA**

Amnestyn seurantatutkimus 2021

Laatinut FT Satu Lidman yhteistyössä
Amnestyn Suomen osaston
asiantuntijoiden kanssa.

Onko reitti selvä?
Naisiin kohdistuva väkivalta ja
ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen kunnissa

Amnestyn seurantatutkimus 2021

Laatinut FT Satu Lidman yhteistyössä Amnestyn Suomen osaston asiantuntijoiden kanssa.

Amnesty International, Suomen osasto, Helsinki 2021.

Sisällysluettelo

Poimintoja Amnestyn vuoden 2021 seurantatutkimuksesta	2
I JOHDANTO	4
1.1 Tausta ja tavoitteet.....	4
1.2 Aineisto ja metodit	5
1.3 Kunnat kartalla.....	6
II SITOUTUMINEN NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TORJUMISEEN	7
2.1 Esiintyvyyden kartoittaminen ja väkivaltaan puuttumisen suunnitelmallisuus	7
2.2 Koulutus on avainkysymys.....	10
2.3 Väkivaltaa kokevien naisten moninaisuus.....	12
2.4 Ennaltaehkäisy ja tukipalveluiden saavutettavuus.....	17
III COVID-19-PANDEMIAN VAIKUTUKSET PARI- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN	22
3.1 Pari- ja lähisuhdeväkivallan esiintyvyys.....	22
3.2 Huoli korona-ajan jälkiseurauksista.....	24
IV LÄHISUHDEVÄKIVALTA, TUKIPALVELUT JA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	25
4.1 Lähisuhdeväkivallan tukipalvelut ja valtakunnalliset suositukset	25
4.2 Lainsäädännön laajennustarpeet	27
V AMNESTYN SUOSITUKSET VUONNA 2021	31
5.1 Amnestyn suositukset hallitukselle	31
5.2 Amnestyn suositukset tuleville kuntapäätäjille	31
VI LIITTEET	32
6.1 Amnestyn kuntakysely 2021.....	32
6.2 Kyselyyn vastanneet kunnat	35
6.3 Luettavaa	36
6.4 Ajatuksia haastattelukunnista ja terveisiä Amnestylle	37

Poimintoja Amnestyn vuoden 2021 seurantatutkimuksesta

Naisiin kohdistuva väkivalta on noussut perustellusti erityistä huomioita vaativaksi ilmiöksi ja oikeudelliseksi termiksi viimeistään ns. Istanbulin sopimuksen¹ myötä, joka astui Suomessa voimaan 2015. Naisiin kohdistuva väkivalta on kattokäsite, jonka alle sijoittuu monenlaisia riskejä ja tekoja, sekä avunsaannin erityistarpeita. Näiden väkivaltailmiöiden ja -tilanteiden monitahoisuus yhdessä maantieteellisten erojen kanssa haastaa palvelujärjestelmän saavutettavuuden.

Väkivallan torjuminen on elimellinen osa kuntien vastuulle kuuluvaa hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämistä. Vuonna 2021 Amnesty selvitti, mitä edelliseen kuntatutkimukseen osallistuneille kunnille kuuluu tällä hetkellä. Kuntapäättäjien ja väkivaltatyöntekijöiden seurantahaastattelussa keskityttiin naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisiin toimiin viidessä fokuskunnassa (Helsinki, Jyväskylä, Lappeenranta, Maalahti, Tornio). Aineistoa kerättiin myös kyselyllä.

Hallitusohjelmaan sisältyneessä, vuonna 2020 voimaan astuneessa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmassa korostuvat muun muassa väkivallan eri muotojen esiintyvyyden kartoittaminen, tietoisuuden lisääminen, ammattilaisten koulutustarpeet, työskentely niin väkivaltaa kokeneiden kuin sitä tehneiden kanssa, sekä väkivallan ehkäisyn ja auttamisen kohdentamiseen kiinnittyvät risteävät erot.² Nämä ovat keskeisiä myös kunnallisten rakenteiden kehittämisessä.

Naisiin kohdistuvan väkivallan näkymättömyys tilastoissa, koulutuksissa sekä hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelussa kertoo kuntien puutteellisesta sitoutumisesta väkivallan torjumiseksi tehtävään työhön.

Väkivallan ehkäisyä ja tarvittavia tukipalveluita koskeva päätöksenteko ja resurssien allokointi vaikeutuu, jos ymmärrys väkivallan eri muodoista ja niiden esiintyvyydestä jää hahmottomaksi. Määrällistä tietoa tarvitaan myös väkivaltaa työssään kohtaavien ammattilaisten koulutustarpeiden kartoittamiseksi. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevien tilastojen kokoaminen on silti edelleen varsin puutteellista. Koulutustarjonnassa ja koulutukseen osallistumisessa on samoin huomattavaa valtakunnallista vaihtelua.

Päivitetty tieto naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöistä sekä moniammatillisesta ennaltaehkäisystä ja puuttumisesta tulee sisällyttää peruskoulutukseen niin neuvoloissa, varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa kuin laajemmin sote-aloilla sekä poliisissa.

Tietoisuuden lisääminen naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteistä ja auttamisen mahdollisuuksista vaatii tahtoa, pitkäjänteisyyttä ja yhteistyöhalua eri toimijoilta. Paikallismedialla ja järjestöillä on merkittävä rooli tiedottamisessa ja kampanjoinnissa, mutta myös kunnalla on tässä tehtävänsä. Kuntien tulee panostaa verkkosivujen selkeyteen ja käytettävyyteen väkivaltapalveluista tiedotettaessa.

Päättäjien tehtävänä on edistää väkivallan torjumista ja ihmisoikeuksien toteutumista huolehtimalla palvelujärjestelmän toimivuudesta. Tukipalvelujen saavutettavuus ilman pitkiä jonotusaikoja on ensiarvoisen tärkeää, mutta tämä ei takaa väkivaltatyön kannalta

¹ Euroopan Neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (53/2015).

² VN 2019, mm. s. 90; OM 2020.

keskeisiä sisältöjä. On esimerkiksi kysyttävä, onko mielenterveystyön ammattilaisten ja muiden sote-alojen työntekijöiden ymmärrys väkivaltaan liittyvistä erityiskysymyksistä riittävä. Koulutusta puheeksiottamiseen ja väkivaltaa kokeneen tilanteen kokonaisvaltaiseen tukemiseen tarvitaan valtakunnallisesti. Apua väkivaltaan ei voida antaa, ellei tarve tähän tule ilmi.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta on lisääntynyt covid-19-kriisin aikana, mutta merkittävä osa siitä jää piiloon. Pitkittyneen pandemiakriisin takia todennäköisesti syntyvien jonojen purkaminen ja väkivaltakokemusten kasautumisen pysäyttäminen on sekä väkivaltaa kokevien että väkivaltatyöntekijöiden etu. Koronasta huolimatta kenenkään ei tule jäädä turvattomaan kotiin. Kunnissa on aktiivisesti ja viipymättä etsittävä keinoja, joilla uskallusta hakeutua tukipalveluihin voidaan lisätä.

Kunnan koko, sijainti ja olemassa olevat auttamisen rakenteet sekä käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat siihen, millaisia tukipalveluita asiakkaille pystytään käytännössä tarjoamaan. Samalla kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, erityisesti Istanbulin sopimus, luovat kehittämisspaineita naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen ja tukipalveluiden entistä laadukkaampaan järjestämiseen myös kuntatasolla.

Valtakunnalliset ohjeistukset, kuten *Tunnista, turvaa ja toimi* vuodelta 2008, jäävät päätöksenteossa ja väkivaltatyön arjessa vähälle huomiolle, vaikka kuntalaisten terveyttä ja turvallisuutta koskevien käytäntöjen tulisi rakentua niiden varaan.

Suosittelujen lisäksi väkivallan torjumiseksi tarvitaan lainsäädännöllä taattua velvoittavuutta. Väkivallan ehkäisy- ja auttamistyötä koskevan kansallisen lainsäädännön kehikko on kuitenkin hajanainen ja sitä on syytä selkeyttää. On erittäin tärkeää selvittää, millainen laki auttaisi kuntia parhaiten torjumaan väkivaltaa. Toimivat rakenteet tukevat väkivaltatyön ammattilaisten jaksamista tarjota ja kehittää tukipalveluja. Laki ei saa lisätä kankeuttavaa byrokratiaa kuntien päätöksenteossa, eikä väkivaltatyön kuormitusta. Sen on tarjottava ratkaisuja vastuunjakoon ja tuettava käytännön työtä sekä resurssien että toimintamallien osalta.

Niin normaali- kuin poikkeusoloissa on jokaisen kansalaisen velvollisuus olla ohittamatta tietoonsa tullutta väkivaltaa. Yhteiskunnassa on puututtava napakasti myös halventavaan kielenkäyttöön, syrjintään ja kontrolloivaan käytökseen niin nuorten kuin aikuisten kohdalla. Myös kunnallisen päätöksenteon ilmapiiirin ja asenteiden tulee tukea väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi tehtävää työtä.

Kaikki väkivalta on väärin riippumatta siitä, kuka sitä tekee ja kehen se kohdistuu. Jotta apu menisi parhaiten perille, on väkivaltailmiöiden monitahoisuus ja sukupuolittuneisuus huomioitava sekä päätöksenteossa että ennaltaehkäisyn ja auttamisen rakenteissa. Suomessa ajatellaan usein, että yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat tasapäisävällä "samaa kaikille" -mentaliteetilla. Tämä sivuuttaa niin sukupuolen merkitykset kuin väkivaltailmiöiden erityispiirteet. Ihmisoikeuksien ja turvallisuuden toteutuminen kuitenkin nimenomaan vaatii räätälöityjä ratkaisuja. Tämä ei tarkoita kärsimyksen arvottamista tai väheksymistä sukupuolen tai muiden seikkojen perusteella.

Amnestyn Suomen osaston suositukset hallitukselle ja kunnille vuonna 2021 viidennessä luvussa.

I JOHDANTO

1.1 Tausta ja tavoitteet

”Mutta voinko vastata, kun olen mies..?”

”Kyllä kiitos, oikein mielellään. Naisiin kohdistuva väkivalta on koko yhteiskunnan ongelma, jonka torjumiseksi meidän tulee tehdä töitä yhdessä.”

”Niin no, se on kyllä totta!”

Tarve luoda ja juurruttaa naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisia toimintamalleja kuntatasolla on ollut tiedossa pitkään. Myönteisestä kehityksestä huolimatta se on edelleen ajankohtainen haaste.

Amnestyllä on tutkittu kuntien väkivaltatyön haasteita ja naisiin kohdistuvan väkivallan ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista jo vuosien ajan. Ensimmäinen tällainen kuntatutkimus ilmestyi vuonna 2005 (...*mutta veturi puuttuu*), ja seuraavana vuonna siitä tehtiin seuranta. Vuotta 2016 koskeva kuntatutkimus (*Kuka ottaa vastuun?*) perustui asiantuntijahaastatteluihin viidessä kunnassa sekä laajempaan kyselyaineistoon.

Amnestyn kuntatutkimukset dokumentoivat kukin tavallaan muutoksia, edistysaskelia ja ajankohtaisia haasteita kunnissa. Samalla ne rakentavat kuvaa naisiin kohdistuvan väkivallan jatkumoista ja torjuntatoimien riittämättömyydestä. Kuntavaalien 2021 alla on syytä pohtia, onko reitti kohti kestävämpää ihmisoikeustodellisuutta nyt selvä. Mitä siis kunnille kuuluu uudella vuosikymmenellä?

Vuosien mittaan lainsäädäntö, Istanbulin sopimuksen toimeenpano ja väkivaltatyön toimintamallit ovat kehittyneet, mutta paljon on vielä tehtävää.³ Uusiakin haasteita tulee esiin. Naisiin kohdistuvan väkivallan eri ilmiöt ja erityisellä tavalla haavoittuvat ryhmät vaativat kohdennettuja toimia. Maailmantilanne ja covid-19-pandemia heijastuvat näissäkin kysymyksissä.

Vuoden 2021 seurantatutkimuksessa tarkastellaan onnistumisia ja kehityksen jarruja naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisessa työssä. Samalla selvitetään joidenkin Amnestyn vuonna 2017 antamien suositusten toteutumista. Tarkastelussa ovat naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiön laajuuden ja vakavuuden, sekä haavoittuvien ryhmien avuntarpeiden tunnistaminen, meneillään olevan pandemian mahdolliset vaikutukset naisiin kohdistuvaan väkivaltaan nyt ja tulevaisuudessa, sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn liittyvät lainsäädäntötarpeet. Seksuaalirikoslainsäädännön muutokset ja tarkemmat sote-kysymykset rajattiin tällä kertaa kysymyksenasettelun ulkopuolelle.

Naisiin kohdistuvan väkivallan tematiikkaa voidaan tutkia monista näkökulmista, mutta vastuu väkivallan torjumisen käytännöistä on suurelta osin kunnilla. Tätä vastuuta raamittavat valtiota velvoittavat ihmisoikeusnormit. Kunnissa tarvitaan paitsi tahtoa myös riittävästi resursoituja ja viisaasti koordinoituja rakenteellisia ratkaisuja, jotta naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä ihmisoikeusvelvoitteita voidaan edistää myös vuonna 2021.

³ OM 2020, s. 16–22.

1.2 Aineisto ja metodit

”Hei kiitos tästä puhelusta, nyt mä kyllä vien tän asian meidän seuraavaan kokoukseen!”

Tätä tutkimusta varten haastateltiin avainhenkilöitä niistä viidestä kunnasta, joiden kohdalla naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisten toimien tilannetta selvitettiin tarkemmin myös edellisessä, vuoden 2016 kuntatutkimuksessa.⁴ Alkuvuonna 2021 tehtiin yhteensä kymmenen haastattelua Helsingissä, Jyväskylässä, Lappeenrannassa, Torniossa ja Maalahdessa. Kussakin kunnassa keskusteltiin sekä kuntopoliitikon että väkivaltakysymyksiin perehtyneen sote-ammattilaisen kanssa. Haastattelut muodostavat tämän seurantatutkimuksen pääasiallisen, laadullisen aineiston.

Lisäksi aineistoa kerättiin Webropol-kyselyllä (12.1.–9.2.2021). Kyselylinkki lähetettiin kunnanvaltuuston puheenjohtajalle ja kunnan sosiaalipalveluista vastaavalle henkilölle niissä 115 kunnassa, jotka osallistuivat vuoden 2006 kuntaselvitykseen.⁵ Sekä haastatteluissa että kyselyssä kartoitettiin tilannetta vastaushetkellä, käytännössä vuoden 2020 ja alkuvuoden 2021 osalta.

Pandemia-ajan tuoma poikkeuksellinen kuormitus lienee syy siihen, että tällä kertaa saatiin vain 26 kyselyvastausta. Ne tulivat yhteensä 23 kunnasta tai kuntayhtymästä (s. 6.2), jotka jakautuvat AVI-alueittain seuraavasti: Länsi- ja Sisä-Suomi 11, Etelä-Suomi 9, Itä-Suomi 2, Lappi 2, Pohjois-Suomi 1, Lounais-Suomi 1.⁶

Kyselyyn vastanneista 12 kertoi olevansa kunnanvaltuuston puheenjohtaja. Heistä käytetään tässä raportissa nimitystä ”kuntapäättäjä”, samoin kuin haastatteluista kunnallispolitiikan toimijoista. Yhdeksän vastaajaa ilmoitti puolestaan olevansa ”kunnan sosiaalipalveluista vastaava henkilö” ja loput viisi merkitsivät kohdan ”muu, mikä”, mutta he toimivat sote-alalla väkivaltakysymysten parissa. Kaksi viimeistä vastaajaryhmää kulkevat siten nimikkeellä ”väkivaltatyöntekijä”, kuten myös haastatellut sote-ammattilaiset.

Tilastolliset tai maantieteellisesti edustavat johtopäätökset eivät ole mahdollisia kyselyvastausten vähäisen määrän vuoksi. Samasta syystä tuloksista raportoidessa ei käytetä prosenttilukuja, vaan tarvittaessa viitataan kulloinkin tarkasteltavien vastausten lukumäärään (”näin arvioi 15/26 kyselyvastaajaa”). Yhdessä haastattelujen kanssa kyselyvastaukset tarjoavat kuitenkin kiinnostavan näkökulman ajankohtaiseen tilanteeseen eri puolella Suomea.

Naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymysten nostaminen yhteiskunnallisen huomion kohteeksi sekä niiden vakiinnuttaminen osaksi päätöksenteon ja väkivaltatyön prosesseja edellyttää yhteistyötä eri sektoreiden välillä. Olikin rohkaisevaa huomata, että myös aineistonkeruu voi olla eri osapuolia hyödyttävää vuoropuhelua. Sekä haastattelutilanteet että kyselyn avovastaukset vahvistivat käsitystä siitä, että väkivaltakysymykset ovat tärkeä ja ajankohtainen teema, joka vaatii ratkaisukeskeistä lähestymistapaa.

⁴ Lidman 2017.

⁵ Kuntaliitosten vuoksi kuntien lukumäärässä on eri tutkimusvuosina pieniä eroavaisuuksia.

⁶ Edellisessä kuntatutkimuksessa vastauksia saatiin yhteensä 118 ja ne tulivat 88 kunnasta (Lidman 2017).

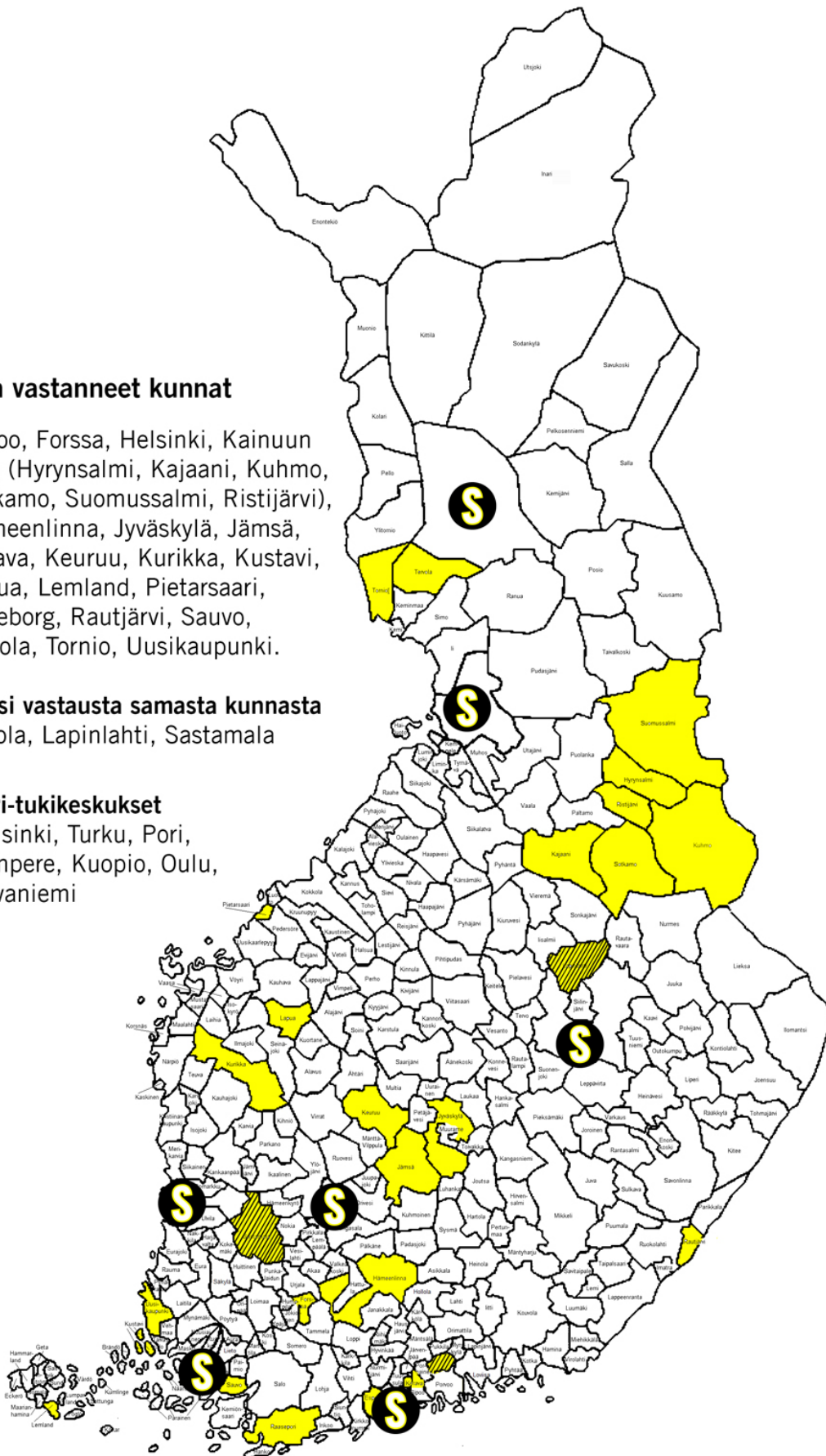
1.3 Kunnat kartalla

Kyselyyn vastanneet kunnat

 Espoo, Forssa, Helsinki, Kainuun sote (Hyrnsalmi, Kajaani, Kuhmo, Sotkamo, Suomussalmi, Ristijärvi), Hämeenlinna, Jyväskylä, Jämsä, Kerava, Keuruu, Kurikka, Kustavi, Lapua, Lemland, Pietarsaari, Raseborg, Rautjärvi, Sauvo, Tervola, Tornio, Uusikaupunki.

 Kaksi vastausta samasta kunnasta
Askola, Lapinlahti, Sastamala

 Seri-tukikeskukset
Helsinki, Turku, Pori, Tampere, Kuopio, Oulu, Rovaniemi

II SITOUTUMINEN NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TORJUMISEEN

2.1 Esiintyvyyden kartoittaminen ja väkivaltaan puuttumisen suunnitelmallisuus

Vuoden 2017 suosituksissaan Amnesty korosti naisiin kohdistuvan väkivallan laajuuden systemaattisen tilastoinnin tärkeyttä. Näiden tilastojen tulisi myös olla jokaisen kuntalaisen saatavilla. Vuonna 2021 tilastoinnin ja sen hyödyntämisen tiedetään olevan edelleen harvinaista.

Seurantatkimuksen kyselyvastaajista 15/26 ei ollut varma, onko kunnassa naisin kohdistuvan väkivallan tilastointia vai ei (K5⁷). Kaksi kyselyvastaajaa ja kolme haastateltua kertoi, että kunnassa tilastoidaan jollain tavoin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kertyvät tilastot olisivat kattavia. Pelkkä tilastojen kerääminen ei myöskään takaa sitä, että ne hyödyttäisivät väkivallan torjumiseksi tehtävää työtä ja päätöksentekoa. On ongelmallista, että kunnista puuttuvat tarkoituksenmukaiset toimintamallit naisiin kohdistuvan väkivallan kokonaisuuden ja eri osa-alueiden tilastointiin.

”Mittareina ei myöskään riitä poliisin tai lastensuojelun tilastot. Tiedon keruuta tulisi vaatia myös äitiys- ja lastenneuvoloista, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä avoterveydenhuollon palveluista.” – väkivaltatyöntekijä

Arvio naisiin kohdistuvan väkivallan tilastoinnista haastattelukunnissa	Kyllä	Ei	Eos
Helsinki	x x		
Jyväskylä		x x	
Lappeenranta	x		x
Maalahti		x x	
Tornio		x	x

Helsingiläishaastateltujen mukaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tilastoidaan esimerkiksi turvakodeissa ja avopalveluissa, mutta tilastot eivät ole yleisesti saatavilla. He näkivät tilastojen täsmäntämisen ja paremman saatavuuden tärkeänä tavoitteena. Helsingin kaupungin poikkihallinnollisella lähisuhdeväkivaltatyöryhmällä tiedettiin olevan tilastointiin liittyvää kehitystyötä, jota korona on kuitenkin vaikeuttanut.

Yhtenä tilastoinnin haasteena on yleisesti pidettävä sitä, millä tavoin määrällinen tieto lopulta kartuttaa ymmärrystä tyypillisesti monimutkaisista väkivaltailmiöistä. Helsingissä molemmat haastatellut esimerkiksi kritisoivat keskusteluihin ja dokumentteihin vakiintunutta ”sukupuolen häivyttämistä”, jossa sanaa lähisuhdeväkivalta käytetään liian yleispätevästi. Heidän mielestään sukupuolinäkökulma on tarpeellinen työkalu, joka tukee väkivaltatyön kokonaisuutta ja on siten kaikkien kuntalaisten etu. **Naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöt eivät saa jäädä sukupuolineutraalin puhe- tai ajattelutavan jalkoihin.**

”Ajattelen, että sukupuoli on olemassa ja näkyy uhritutkimuksissa. Eli sukupuolittuneet erot ovat olemassa, joten miksi niistä ei voisi puhua?” – kuntapäättäjä (Helsinki)

⁷ K-kirjain viittaa kyselykysymyksiin, jotka löytyvät kokonaisuudessaan kohdasta 6.1.

Helsinkiläinen väkivaltatyöntekijä toi esiin, että viime aikoina kaupungissa on keskusteltu aiempaa enemmän naisiin ja tyttöihin kohdistuvien väkivaltailmiöiden, kuten sukuelinten silpomisen tilastointitarpeista. Hänen mukaansa erityispiirteisiä väkivaltailmiöitä tunnistetaan nyt aiempaa paremmin esimerkiksi sosiaali- ja terveystalokunnassa.

Kokonaiskuvan hahmottamista kuitenkin vaikeuttaa se, että tekoja tulee ilmi muuallakin kuin kaupungin omissa sote-palveluissa. Siksi eri tahojen yhteistyössä olisi entisestään kehitettävää.

Lappeenrannassa haastatellun väkivaltatyöntekijän mukaan tilastoja syntyy lähinnä sosiaalihuoltolain mukaisista ilmoituksista. Nämä jäävät sosiaalipäivystyksen järjestelmään riippumatta siitä, seuraako asiassa jatkotoimenpiteitä, mutta ne eivät ole yleisesti saatavilla. Kuntapäättäjä ei muistanut keskusteluita väkivaltailmiöiden tilastoinnista. Hän arveli tämän puutteen liittyvän siihen, ettei tasa-arvoon ja sukupuoleen liittyviä aiheita ole koettu tarpeeksi kiinnostaviksi paikallisessa kuntopoliitikassa. Hänen mukaansa ne aiheuttavat säännöllisesti pikemminkin vastustusta, jopa vähättelyä.

Jyväskylässä haastatellut pitivät tilastoinnin puuttumisen syynä puutteellisia rakenteita. Esteenä ei siis ollut esimerkiksi asenteellisuus, vaan väkivaltatyön vähäinen resursointi ja kuormittuneisuus. Jyväskylässä on väkivaltatyön koordinaattori, mutta lisäksi tarvittaisiin henkilö tai taho, joka voisi panostaa tilastoinnin järjestämiseen käytännössä. Jyväskylässä ohjeistetaan lähisuhdeväkivaltaseulan käyttöön ja tilastointiin, mutta erityisesti jälkimmäinen käytännössä helposti "unohtuu". Siksi on vaikea todentaa, toteutuuko väkivallasta kysyminenkaan lopulta suunnitellusti. Haastatellun mukaan kuntapäättäjät ovat kylläkin käyneet asiasta epävirallisia keskusteluja.

Torniossa ongelmana nähtiin Jyväskylän tapaan se, ettei tilastointiin ole kehitetty selkeää, yhtenäistä välinettä. Tilastojen löytäminen tuntui ammattilaisestakin hankalalta ja harmittava, sillä mahdollisuus esimerkiksi vertailla eri vuosien lukuja "auttaisi kehittämään väkivaltatyötä". Kuntapoliitikassa väkivallan tilastointi ei ilmeisesti ole juurikaan noussut esiin.

Maalahdessa väkivaltatematiikka on yleisemmin saatu osaksi tasa-arvosuunnitelmaa. Haastateltu kuntapäättäjä piti kuitenkin tärkeänä, että myös naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymykset nostettaisiin jatkossa selkeämmin esiin. Haastatellut ajattelivat, että pienessä kunnassa tilastointi ei toisaalta välttämättä ole väkivaltatyön arjen kannalta erityisen ratkaisevaa.

Sikä päättäjillä että väkivaltatyöntekijöillä tulisi olla nykyistä parempi kokonaiskuva paitsi väkivallan määrästä myös laadullisesti siitä, *minkälaisista* naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kunnassa esiintyy. Naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyyden kartoittaminen hyödyttää merkittäväällä tavalla ennaltaehkäisevää ja auttavaa työtä, jos siten kertynyttä tietoa voidaan hyödyntää monipuolisesti. Kunnat tarvitsevat naisiin kohdistuvan väkivallan tilastointiin henkilöresursseja ja suunnitelmallisuutta, jotta väkivallan esiintyvyyttä voidaan arvioida paremmin.

Vuonna 2017 Amnesty kehotti kuntia sisällyttämään naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiset toimet poliittisesti hyväksyttyihin hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin. Näiden suunnitelmien toteutumista tulisi myös seurata. Vuoden 2021 vastaukset olivat

samansuuntaisia kuin tilastoinnin suhteen. Kyselyvastaajista 11 oli epävarma, onko naisiin kohdistuva väkivalta sisällytetty kunnan hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin ja kielteisiä vastauksia tuli kymmenen (K6). Kyselyn seliteosassa painottui sukupuolineutraaliutta tukeva ajatus siitä, että väkivaltaa ei erotella sukupuolen mukaan. Sen sijaan työskennellään yleisellä tasolla erityisesti lähisuhdeväkivallan kitkemiseksi.

Haastatteluissa myönteisiä vastauksia saatiin kolmesta kunnasta. Valtakunnallisesti on kuitenkin tiedossa, että naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymykset sisältyvät vain harvoin kuntien hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin.

Naisiin kohdistuva väkivalta haastattelukuntien hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmissa	Kyllä	Ei	Eos
Helsinki	x x		
Jyväskylä	x x		
Lappeenranta			x x
Maalahti	x		x
Tornio		x	x

Helsingiläinen kuntapäättäjä muisteli naisiin kohdistuvan väkivallan sisältyvän hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin. Hän ei kuitenkaan ollut varma kirjauksen ”selkeydestä ja syvällisyydestä”. Hänen mukaansa päätöksentekokeskusteluissa tunnistetaan kyllä erityiskysymykset, mutta tästä huolimatta dokumenteissa painottuu sukupuolineutraali lähisuhdeväkivaltatematiikka. Haastateltu muistutti, että ”Helsingissä tehdään väkivaltakysymyksissä paljon hyvää rakenteellista työtä”, mutta tämä ei välttämättä näy suoraan kuntapäättäjille.

Väkivaltateemaan liittyvän seurannan suhteen molemmat helsinkiläishaastatellut olivat epävarmoja, mutta varovaisen toiveikkaita. Erillisestä budjetoinnista he eivät olleet kuulleet. Jyväskylän haastatteluvastaukset olivat samansuuntaisia; kehitystyötä tehdään, mutta se ei juurru rakenteisiin tai nouse esiin silloin, kun hyvinvointikertomuksia käydään läpi. On tarpeellista ja hyvä, että kunnallisessa päätöksenteossa ja väkivaltatyön kentällä pohditaan naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiä. Pelkkä keskustelu ei kuitenkaan auta, sillä väkivallan torjumiseksi tarvitaan rakenteellisia ratkaisuja.

Lappeenrannasta kerrottiin, että aikuisten monialaisten palvelujen yhteydessä ja Eksoten piirissä muutoinkin on tunnistettu tarve saada väkivaltatematiikka paremmin näkyviin. Kunnan nykyisissä suunnitelmissa on vain niukasti tietoa väkivaltakysymyksistä. Väkivaltatyöntekijä toivoi, että kuntapäättäjiin voitaisiin kohdistaa rakentavalla tavalla painetta edistää tarvittavia muutoksia. Tämä kuitenkin vaatisi aktiivisuutta työntekijöiltä. Kuntapäättäjän mukaan keskustelua on Lappeenrannassa käyty lähinnä vähemmistöihin ja vammaisiin liittyen.

Torniolaisten haastateltujen mukaan systemaattisuus puuttuu väkivallan ehkäisystä ja auttamistyöstä, vaikka siinä monilta muilta osin on onnistuttu hyvin. Torniossa ei esimerkiksi ole nimettyä väkivaltakysymysten vastuuhenkilöä. Naisiin kohdistuvan väkivallan olisi heidän mielestään syytä sisältyä suuremmin kunnallisiin suunnitelmiin. Maalahdessa naisiin kohdistuva väkivalta huomioidaan perheasioiden yhteydessä.

2.2 Koulutus on avainkysymys

Keskeinen keino vaikuttaa kuntalaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen on panostus työntekijöiden ammattitaitoon. Vuoden 2017 suosituksissaan Amnesty kehottikin kuntia huolehtimaan järjestelmällisestä kouluttamisesta naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymyksissä. Väkivaltatyötä tekevät eivät syrjäisimmilläkään alueilla saisi jäädä koulutustarjonnan ulkopuolelle aikaa vievän matkustamisen tai koulutuskustannuksien vuoksi. Helposti saavutettava ja joustavasti, itselle parhaiten sopivana ajankohtana suoritettava verkkokoulutus on tasa-arvoinen vaihtoehto.

Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan -koulutus on ollut avoimesti saatavilla Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) verkkokouluissa vuodesta 2019.⁸ Koulutus on suunnattu ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään lähisuhdeväkivaltaa kokeneita henkilöitä. Onkin ymmärrettävää, että kyselyyn vastanneet kuntapäättäjät eivät pääosin olleet kuulleet tästä koulutuksesta, mutta myös osalle väkivaltatyöntekijöistä tieto sen olemassaolosta tuli yllätyksenä (K7).

Kaksi kyselyyn vastannutta ja kaksi haastateltua väkivaltatyöntekijää oli suorittanut *Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan* -koulutuksen. Toisaalta myös helsinkiläinen kuntapäättäjät oli suorittanut koulutuksen ja jyvaskyläläinen kuntapäättäjät harkitsi tätä tulevaisuudessa. Rekisteröitymällä THL:n verkkokouluun voi kuka tahansa tutustua saatavilla oleviin koulutuksiin ja päivittää tietojaan väkivaltakysymyksissä. Osa haastatelluista ilahtuikin kuullessaan tästä mahdollisuudesta.

Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan -koulutuksen tuntevat kuvasivat sitä myönteisesti esimerkiksi sanoilla ”kattava tietopaketti”. Helsingissä, Jyväskylässä ja Lappeenrannassa haastatellut väkivaltatyöntekijät pitivät sitä sopivana esimerkiksi perustason työntekijöille turvakodeissa. Kokeneemmille väkivaltatyöntekijöille tämän koulutuksen ei katsottu tarjoavan uutta tietoa, vaikkakin asioiden kertaaminen koettiin myös arvokkaaksi. He toivoivat, että mahdollisimman moni tutustuisi *Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan* -koulutukseen. Jyväskylässä ja Lappeenrannassa koulutus oli heidän tietojensa mukaan myös jossain määrin sisällytetty sosiaalialojen perusopintoihin.

Jotkut haastatellut olivat itsekin kertoneet tästä koulutuksesta yhteistyötahoilleen ja jakaneet aikoinaan linkkiä THL:n verkkokouluun. Haastatellut näkivät väkivaltakysymyksiin liittyvän kouluttautumisen yleisesti erittäin tärkeänä, mutta arvioivat, että tietoisuus *Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan* -koulutuksen olemassaolosta on laskenut vuoden 2019 jälkeen.

Kyselyvastaajien enemmistön (19/26) mukaan kunnassa ei ensisijaisesti suositella mitään tiettyä koulutusta väkivaltatyöntekijöille (K8). Haastattelujen perusteella näin on myös Lappeenrannassa, Torniossa ja Maalahdessa. Lappeenrantalainen väkivaltatyöntekijä kertoi, että alueella tuotetaan monenlaisia, eri ammattiryhmille räätälöityjä koulutuksia ja näin tuetaan myös moniammatillista yhteistyötä. Hän myös totesi, että MARAK-lomake on

⁸ Ks. lisää koulutuksesta: <https://thl.fi/fi/-/thl-on-julkaissut-verkkokoulutuksen-ammattilaisille-lahisuhdevakivallasta-ja-siihen-puuttumisesta> (17.2.2021). THL:n verkkokoulujen pysyväisosoite on: <https://verkkokoulut.thl.fi/>.

hyödyllinen apuväline väkivaltailmiöiden monitahoisuuden ymmärtämiseksi, vaikka tapaus ei menisikään työryhmän käsittelyyn.

Monilla paikkakunnilla käytetään pari- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvässä auttamistyössä MARAK-menetelmää (moniammatillinen riskinarviointikokous), jota THL koordinoi. Toimintamallin keskeinen osa on riskien kartoittamiseen suunniteltua kysymyspatteristo.⁹

Tornion näkökulmasta avoimesti saatavilla olevat verkkokoulutukset ovat tärkeitä, sillä osallistuminen matkojen päästä on vain harvoin mahdollista. Molemmat haastatellut kokivat, että ammattilaisten kouluttamiseen suhtaudutaan paikkakunnalla sinänsä myönteisesti, mutta väkivaltatematiikkaan olisi syytä panostaa monipuolisemmin. Maalahdessa ei anneta erityisiä koulutussuosituksia, mutta väkivaltaa työssään kohtaavilla on haastateltujen mukaan pääosin varsin hyvät taidot ja he ovat käyneet ”monenlaisia kurssituksia”. Kuntapäättäjät sen sijaan tarvitsivat enemmän tietoa aiheesta, jotta he motivoituisivat keskustelemaan nykyistä enemmän väkivallan ennaltaehkäisystä.

Jyväskylässä väkivaltatyöntekijöiden koulutukseen kiinnitetään haastateltujen mukaan hyvin huomiota, ja tarjolla on muun muassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirin lähisuhdeväkivaltakoulutus yhteistyössä kriisikeskus Mobilen kanssa. *Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan* -koulutukseen ei erityisesti ohjata, mutta moni sote-aloilla toimiva on haastateltujen mukaan tehnyt sen omatoimisesti. Paikallisilla ammattilaisilla koettiin olevan hyvä koulutustilanne, sillä erilaiset verkossa ja (normaalioloissa) kasvokkain tehtävät koulutukset muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden.

Helsinkiläisen kuntapäättäjän käsityksen mukaan *Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan* -koulutusta ”suositellaan vahvasti” ainakin turvakotityöntekijöille. Haastateltu väkivaltatyöntekijä nosti lisäksi esiin laajan täydennyskoulutusjärjestelmän, jossa kaupunki tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa. Tämä mahdollistaa jatkuvan koulutuksen vaihtelevista sisällöistä. Esimerkiksi Ihmisoikeusliiton asiantuntijat ovat kouluttaneet silpomiseen liittyvissä erityiskysymyksissä. **Täydennyskoulutus erityiskysymyksistä on tärkeää, mutta sen pohjalla on oltava valtakunnallisesti kattava ja laadukas, väkivaltailmiöt nykyistä syvällisemmin huomioiva peruskoulutus.**

Haastatteluissa syntyi paljon havaintoja siitä, että saatavilla olevista koulutuksista tiedottamisessa on yleisesti parantamisen varaa. Lisäksi, kuten torniolainen väkivaltatyöntekijä muistutti, erityisesti puheeksiottaminen on laadukkaan väkivaltatyön avainkysymys, johon tarvitaan koulutuksen tuomaa varmuutta. Kunnissa on pidettävä huolta siitä, että koulutustarjonnan päivittäminen ja syventäminen on jatkuva prosessi. Ei saisi käydä niin, että henkilöstön vaihtuessa asiantuntemuskin ”katoaa”. Tämä on tärkeää senkin vuoksi, ettei tällä hetkellä ole selvää tulevatko turvallisuusnäkökulmat sisältymään sote-uudistuksen vaikutuksessa syntyviin kunnallisiin käytäntöihin, mikäli niissä painottuu hyvinvointi- ja terveystematiikka.

”Väkivallan ehkäisytyötä tukisi valtakunnallisesti järjestetty monialainen täydennyskoulutus. Uskon, että koulutuksen kautta ilmiötä yhä enemmän opittaisiin tunnistamaan ja tarttumaan siihen.” –väkivaltatyöntekijä

⁹ Ks. lisää MARAK-menetelmästä: <https://rikoksentorjunta.fi/marak>; <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta/marak> (2.3.2021).

2.3 Väkivaltaa kokevien naisten moninaisuus

Väkivaltatyön palveluiden saavutettavuus kaikille yhtäläisesti henkilön taustasta tai muista yksilöön liittyvistä seikoista riippumatta on tinkimätön ihmisoikeusperiaate. Amnestyn vuoden 2017 suosituksissa todettiin, että väkivaltaa kokevien naisten erilaisuus ja erityistarpeet on huomioitava väkivallan vastaisissa toimissa, erityisesti palvelujen kehittämisessä. He eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä. Sukupuolen merkityksien lisäksi on ymmärrettävä muitakin risteäviä tekijöitä, jotka vaikuttavat väkivallan kohteeksi joutumiseen ja tilanteesta selviytymiseen. Esimerkiksi vähemmistöön kuuluvan, iäkkään¹⁰ tai suomea heikosti taitavan naisen avunsaantiin liittyy monenlaisia erityiskysymyksiä.

”Erityisesti ikääntyvät tahtovat jäädä kokonaan tämän väkivaltateeman ulkopuolelle, kuten vammaiset naisetkin. Paljon on siis vielä meillä kunnissa tehtävää, ja kuntien luottamushenkilöt sekä johto tarvitsevat tämän työn edistämiseksi vahvat velvoitteet, myös seurannan. Aina ei pelkkä ’porkkana’ riitä...” –väkivaltatyöntekijä

Haastateltuja pyydettiin antamaan kunnalleen kouluarvosana (asteikolla 4–10) siitä, miten erilaiset erityistarpeet huomioidaan palvelujärjestelmässä. Arvioissaan kuntapäättäjät olivat Torniota lukuun ottamatta järjestään väkivaltatyöntekijöitä kriittisempiä. Tulos on kiinnostava siitä huolimatta, että käytännössä on vaikeaa arvioida yhdellä numerolla monitahoisiin ongelmiin puuttumista kokonaisuutena. Parantamisen varaa silti varmasti aina löytyy. Kuntapäättäjien kriittisyyttä voidaan pitää myönteisenä seikkana, sikäli kun se kertoo heidän halustaan etsiä ratkaisuja naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiin.

Kouluarvosana erityistarpeiden huomioimisesta haastattelukuntien palvelujärjestelmässä	Kuntapäättäjät	Väkivaltatyöntekijät
Helsinki	6–7	8
Jyväskylä	6	8
Lappeenranta	5	8
Maalahti	6–7	9
Tornio	8	8–9

Helsinkiläinen haastateltu pohti, että työntekijä- ja aluekohtaisten erojen vuoksi olisi oikeastaan laskettava jonkinlaista keskiarvoa. Toisaalta hieman alempaakin numeroa olisi pidettävä hyvänä silloin, kun työntekijä osaa konsultoida tarvittaessa muita ja pärjää tämän avulla asiakkaan tilanteen hoitamisessa, vaikka väkivaltaan liittyvät kysymykset eivät olisi hänen toimenkuvansa keskiössä.

Lappeenrannassa nähtiin myönteisenä, ettei palveluihin ole pitkiä jonoja. Toisaalta ymmärrettiin, että tämä ei takaa tarjolla olevien palveluiden ja asiakkaan tarpeiden kohtaamista; väkivallan oikeanlainen puheeksiotto edellyttää ”herkillä olevan työntekijän”. Paikkakunnalla vallitseva ilmapiiri, joka leimaa myös kuntapolitiikkaa, ei haastatellun mukaan tue naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumista. Hänen pelkoon oli, että vanhakantainen, väkivallan haavoittavuutta väheksyvä mentaliteetti, jopa naista halventava ”vitsailu”, heijastuu myös palvelujärjestelmään.

¹⁰ Ikääntyneisiin kohdistuvasta väkivallasta ja huoli-ilmoituksia koskevan käytännön systematisoinnin tarpeesta ks. Valtokari et al. 2021.

Torniossa luotettiin siihen, että tarvittavat palvelut järjestyvät nopeastikin niin sosiaali- kuin terveyspuolella. Hoitoon pääsyn helppoutta tukee Keroputaan sairaalan lähetteetön käytäntö; asiakkaan luvalla hänet voidaan ohjata esimerkiksi suoraan psykiatrian puolelle ja varmistua siitä, että tarvittava tuki käynnistyy heti.

Haastateltuja pyydettiin myös pohtimaan, onko kunnassa osaamista ja resursseja toimia seuraavissa erityistilanteissa:

Kun asiakas tarvitsee tulkkausta.

Kielitaidottomuus vaikuttaa väkivaltaa kokeneen naisen mahdollisuuksiin saada tarvittavaa apua, ellei asianmukaista tulkkausta pystytä järjestämään. Haastattelujen perusteella tämä asia osataan huomioida pääosin hyvin ja siitä on tullut vakiintunut osa haastattelukuntien palvelujärjestelmää. Vuonna 2021 tulkkauksen tarpeellisuus ja siihen liittyvät erityishaasteet eivät olleet haastatelluille vieraita. Puhelintulkkauks on usein käytetty vaihtoehto, vaikkakaan sopivan tulkin löytyminen ei silloinkaan ole aina helppoa harvinaisimmissa kielissä. Myös tarve tarjota pitempää vastaanottoaikaa ja välttää käyttämästä asiakkaan läheistä tulkkaukseen ymmärrettiin.

”Tulkin puutteeseen ei asiat kaadu.” –väkivaltatyöntekijä (Lappeenranta)

Kun asiakas on paperiton.

Paperittomien naisten tilanne väkivaltatyön asiakkuuksissa on aineiston perusteella kirjava ja epämääräinen. Helsingissä osaamisen ja resurssien taso nähtiin vaihtelevana ja avunsaanti käytännössä työläänä, vaikkakin kaupungissa on tehty ”poliittinen päätös, että taataan välttämättömät sote-palvelut” myös paperittomille. Jyväskylässä koko asetelma tuntui vieraalta, mutta ”jotakin on kai päätetty”. Lappeenrannassa, Torniossa ja Maalahdessa paperittomia naisia ei ole juurikaan, jos lainkaan kohdattu väkivaltatyössä. Tarvittavaa toimintamallia on kuitenkin pohdittu jollain tavalla.

Vaikka kokemuksia paperittomista asiakkaista ei olisi, on heidän tarpeitaan pohdittava palvelujärjestelmässä etukäteen. Paperittomat naiset ovat erityisen haavoittuva ihmisryhmä, ja heillä kynnys tukeutua kunnan palveluihin on korkea.

Kun asiakas on iäkäs.

Kunnalla on vastuu myös iäkkäiden asukkaiden terveydestä ja turvallisuudesta, ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa esiintyy myös vanhusväestön keskuudessa. Kuten helsinkiläinen haastateltu totesi, lähisuhdeväkivallan kokijoina iäkkäät ovat monella haastava ryhmä; esimerkiksi muuttaminen ei ole välttämättä yksinkertaista, mikäli kognitiokyky on heikentynyt tai väkivallan kokija on riippuvuussuhteessa väkivallan tekijään. Haastateltujen mukaan Helsingissä on pääsääntöisesti hyvä osaamisen taso ja iäkkäiden kaltoinkohtelu sekä muut väkivaltakysymykset on huomioitu esimerkiksi etsivässä sosiaalityössä. Tästä huolimatta on selvää, että liian paljon tapauksia ja korkeaan ikään liittyviä erityiskysymyksiä jää tunnistamatta.

Jyväskyläläisillä haastatelluilla oli yhteneväinen käsitys siitä, että Oiva-keskuksessa on ammattitaitoa iäkkäiden naisten kohtaamiseen myös väkivaltakysymyksissä, mutta taloudelliset resurssit voisivat olla paremmat. Kaupunki on saanut myös valtakunnallisella tasolla kiitosta siitä, että 70 vuotta täyttäneiden kodeissa vierailaan ja selvitetään mahdollisia avuntarpeita. Maalahdessa ja Torniossa on saman tyyppinen käytäntö.

Haastatellut olivat kuitenkin epävarmoja siitä, kysytäänkö turvallisuuden yhteydessä myös väkivallasta. He totesivat, että tämä olisi syytä varmistaa.

Lappeenrannan osalta iäkkäiden väkivaltaa kokeneiden tilanne on haastattelujen perusteella epävarmemmalla pohjalla. Vanhusväestön kysymykset ovat ”todella paljon hoivan puolella”, mutta siellä väkivallan mahdollisuutta ja seurauksia ei välttämättä osata tai ehditä huomioida riittävästi. Rakenteet puuttuvat, joten avunsaannin taso riippuu liiaksi henkilöstä. **Kun kunnissa kartoitetaan iäkkäiden asukkaiden turvallisuutta, on kotikäynteihin tai soittoihin syytä lisätä kysymyksiä mahdollisesta väkivallan uhasta.**

Kun asiakas tarvitsee vamman vuoksi esteettömiä palveluita.

Helsinkiläisen kuntapäättäjän mukaan vammaisuuteen liittyvät asiat ovat ”monimutkainen vyyhti”. Voihan olla, että väkivaltaa kokeva nainen ei esimerkiksi pääse kulkemaan palveluihin itsenäisesti tai koska hän on riippuvuussuhteessa väkivallantekijään. Hänellä voi, vammasta riippuen, olla vaikeuksia kertoa avuntarpeistaan. Kuntapäättäjän mielestä erityisesti vammaisten kokeman lähisuhdeväkivallan kysymyksissä tarvittaisiin Helsingissä ja muuallakin maassa enemmän osaamista. Haastateltu väkivaltatyöntekijä näki tilanteen kokonaisuudessaan astetta valoisampana, mutta epäili myös, ettei riittävän yksilöllistä tukea välttämättä osata tarjota.

Puhuttaessa vammaisista naisista väkivaltatyön asiakkaina on oleellista huomioida vamman laadun vaikutus mahdollisiin erityistarpeisiin. Jyväskylässä haastatellut esimerkiksi arvioivat, että fyysinen vamma ei niinkään heikennä avunsaantia, mutta selkokielisten palvelujen puuttuminen on muun muassa kehitysvammaisten osalta merkittävä epäkohta. Heidän mukaansa vammaisten naisten väkivaltatilanteissa resurssit ja osaaminen ovat liian vaihtelevat. **Haastateltu väkivaltatyöntekijä muistutti, että ”rajoja rikkovaa käytöstä” katsotaan yleisesti yhä helpommin läpi sormien silloin, kun se kohdistuu vammaisiin naisiin.**

Lappeenrannassa korostettiin, että väkivaltapalvelut, turvakoti mukaan lukien, ovat esteettömiä. Muutenkin vammaisten naisten tilanteet pyritään haastateltujen mukaan huomioimaan mahdollisimman hyvin ja paikallinen vammaisneuvosto on aktiivinen toimija. Toisaalta vammaisuuden mahdolliset vaikutukset väkivaltaan ja avunsaantiin nähtiin suurena haasteena, joka kytkeytyy myös auttajan arvomaailmaan. Torniossa ja Maalahdessa ei nähty erityisiä puutteita väkivaltaa kokeneiden vammaisten naisten kohtaamisessa.

Kun asiakas on transtaustainen nainen.

Ajatus transtaustaisen naisen erityistarpeista väkivaltatyön asiakkaana herätti haastatelluissa kysymyksiä siitä, mitä nämä erityistarpeet oikeastaan ovat tai onko niitä. Millaista erityisyyttä transtausta lopulta tuo, vai onko pohjimmiltaan kyse riskistä siihen, ettei asiakas tule kohdatuksi naisena ja mitä tämä käytännössä tarkoittaa? Esiin nousi myös tarve tiedostaa riskit, joita joihinkin vähemmistöihin kuuluvat transtaustaiset naiset saattavat kohdata lähipiirinsä taholta. Tämä saattaa esimerkiksi heijastua asumisjärjestelyiden turvallisuuteen. **Kyvyttömyys tunnistaa tai osata tarkemmin kuvitella transtaustaisen asiakkaan mahdollisia erityistarpeita oli jaettu kokemus.**

Helsinkiläisen väkivaltatyöntekijän mukaan ammattilaiset keskustelevat nykyään varsin paljon sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvistä teemoista ja ovat halukkaita kehittämään osaamistaan. Kuntapäättäjä piti tärkeänä huolehtia siitä, että riittävä

sensitiivisyys ja moninaisuuden merkitysten ymmärtäminen nousisivat läpileikkaavaksi periaatteeksi kaikissa väkivaltatyön tilanteissa ammattiryhmästä riippumatta. Torniossa puolestaan korostui kaikkien asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun ihanne, jolloin transtaustalla ei koettu olevan merkitystä.

Jyväskyläläisen kuntapäättäjän käsityksen mukaan ”sateenkaari-ihmisiin” kiinnitetään huomiota läpi koko palvelujärjestelmän. Väkivaltatyöntekijän mielestä koulutusta ja osaamista on kuitenkin liian vähän. Lappeenrannassa väkivaltatyöntekijät ovat saaneet jonkinlaista koulutusta. Maalahdessa transtaustaisista asiakkaista ei ole kokemuksia, mutta luottamus palvelujärjestelmän kykyyn huomioida mahdolliset erityistarpeet inhimillisesti ja yksilöllisesti oli molemmilla haastatelluilla korkea.

Kun asiakas kuuluu seksuaalivähemmistöön.

Seksuaalivähemmistöön kuulumisen vaikutus väkivaltatyön asiakkuuksiin nähtiin käytännössä samoin kuin kysymys transtaustaisten naisten tilanteesta. Esiin nousi erityinen sensitiivisyyden tarve, kulttuuristen normien mahdollinen vaikutus ”myös suomalaisten vähemmistöjen” kohdalla sekä toisaalta pelko siitä, että turvakodit koetaan edelleen voittopuolisesti ”heteroiden paikkoina”. Toisaalta ajateltiin, ettei seksuaalivähemmistöön kuulumisella tulisi olla vaikutusta väkivaltatyössä. Helsingissä tunnistettiin erityishaasteena lisäksi seksuaalivähemmistöön kuuluvan asunnottoman naisen riski joutua toistuvan väkivallan kohteeksi ja pudota avun ulkopuolelle.

Kun asiakas kokee kunniaan liittyvää väkivaltaa tai sen uhkaa.

Kunniaan liittyvän väkivallan tilanteissa on keskeistä tunnistaa riskit, jotka liittyvät naisen oman perheen tai suvun taholta tulevaan uhkaan. **Vaikka ymmärrys yhteisöllisen väkivallan dynamiikasta on viime vuosina yleisesti lisääntynyt, tiedon ja erityisesti rakenteisiin juurrutettujen toimintamallien tarve on suuri.**

Helsingiläiset haastatellut pitivät vuosia jatkunutta yhteistyötä järjestöjen, muiden väkivaltatyön toimijoiden sekä päättäjien ja viranomaisten välillä erittäin arvokkaana. Heidän mukaansa osaamisen taso sekä rahoituksen riittävyys ja jatkuvuus kuitenkin vaihtelevat yhä huolestuttavan paljon, eikä kunniaan liittyvän väkivallan torjuminen saisi ”jäädä hanketasolle”. Jyväskyläläinen väkivaltatyöntekijä totesi, että nämä asiakkaat ovat ”todella vaikeasti autettava ryhmä”, sillä heidän kokemaansa väkivaltaan liittyy ”yhteisön painostuksen vuoksi niin paljon salaamista”. Kuntapäättäjän mukaan kunta-politiikan keskusteluissa on painottunut Suomen lakien noudattamisen näkökulma, mutta myös riskiryhmien ja uhrien näkökulmaa olisi jatkossa tuotava esiin.

Lappeenrannassa väkivaltatyöntekijä oli törmännyt kunniaan liittyvän väkivallan teemaan hiljattain Väestöliiton koulutuksessa ja lähisuhdeväkivaltatyöryhmän muistiossa. Hän kuitenkin korosti Lappeenrannan jatkuvaa koulutustarvetta ja sitä, ettei kunniaan liittyvä väkivalta ole millään tavoin vain suurempien paikkakuntien ongelma. Kuntapäättäjä ei muistanut päättäjien keskustelleen tästä aiheesta. Torniossa väkivaltatyöntekijä kertoi kohtaavansa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksia pari kertaa vuodessa moniammatillisessa tiimissä. Hän koki, että kyky tunnistaa ja toimia yhteisöllisen uhan tilanteissa on hyvällä tasolla. Maalahdessa ei ollut asiasta juuri kokemuksia, mutta kunniaan liittyvän väkivallan ilmiö oli teoriassa tuttu.

Kun asiakas on nuori ja kokee väkivaltaa seurustelusuhteessa.

Seurustelusuuhdeväkivallan kohtaamisen erityiskysymykset kiinnittyvät asiakkaan nuoren iän mukanaan tuomiin haavoittuvuuksiin ja sensitiivisyyden tarpeisiin. Herkässä ikävaiheessa koettu väkivalta saattaa traumatisoida erityisellä tavalla tai nuorella voi esimerkiksi olla pelko vanhempiensa suhtautumisesta asiaan. Seurustelusuhteessa koettu väkivalta voi jäädä piiloon tai aiheuttaa riskitilanteita myös konservatiivisten sukupuoli- ja siveyskäsitysten vuoksi. Aikuisille kehitetyt pari- ja lähisuhdeväkivallan palvelut eivät riitä vastaamaan nuorten naisten tarpeisiin, vaan tähän tarvitaan ikä- ja sukupuolisensitiivistä erityisosaamista.

Helsingissä haastatellut arvioivat, että peruspalveluissa on kehittämisen tarvetta seurustelusuhteessa tapahtuvan väkivallan kysymyksissä. Asian vakavuutta tai erityispiirteitä ei välttämättä tunnisteta riittävästi lastensuojelussa ja alaikäisten kohdalla. He korostivat, etteivät järjestötoimijat voi pääkaupungissa kannatella kaikkia apua tarvitsevia. Lappeenrantalaisen väkivaltatyöntekijän mukaan seurustelusuuhdeväkivaltaan löytyy osaamista sote-palveluista. Ongelmana kuitenkin on, että tätä kautta ilmi tulevat tilanteet ovat voineet jatkua jo pitkään. Kuntapäättäjät toivoikin, että varhainen puuttuminen tehostuisi esimerkiksi Eksoten Lasten ja nuorten talon avulla. Myös kouluterveydenhuollon ja opetushenkilökunnan pitäisi hänen mukaansa olla asiassa nykyistä valveutuneempi.

Jyväskylässä on haastateltujen mukaan suhteellisen paljon aktiivisuutta ja osaamisen taso koettiin kaikki erityisryhmät huomioiden erityisen hyväksi juuri seurustelusuuhdeväkivallan alueella. Muun muassa etsivä nuorisotyö, poliisin Ankkuritiimi, Sairaala Nova ja nuorten aikuisten palvelukeskus J-Nappi ovat löytäneet keskusteluyhteyden nuoriin. Toisaalta palveluiden koettiin olevan hajallaan eri toimijoiden keskuudessa. Torniolaiselle väkivaltatyöntekijälle seurustelusuuhdeväkivalta oli tuttu ilmiö ja hän piti siihen liittyvää osaamista hyvänä. Maalahdessa luotettiin samoin kykyyn toimia, mikäli tapauksia ilmenee.

Kyselyvastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla ”ei lainkaan tai heikosti”, ”kohtuullisesti” ja ”riittävästi” samojen yllä käsiteltyjen esimerkkien valossa, miten hyvin kunnan väkivaltaa kokeneille suunnatuissa palveluissa huomioidaan erityistarpeita (K9). Kuten haastattelujen perusteella, oli kyselyvastaustenkin mukaan varauduttu kaikkein heikoimmin toimimaan paperittomien naisten tilanteissa. Muiden erityistilanteiden välille ei kyselyssä muodostunut merkittäviä eroja.

Kyselyvastausten perusteella väkivaltaa kokeneiden naisten erityistarpeita osataan kunnissa huomioida vähintään kohtuullisesti, mutta toiveikas vaikutelma ei vastaa tiedossa olevaa kokonais kuvaa. Valtakunnallisesti tilanne on huomattavasti heikompi. On myös mahdollista, että asiakasryhmien yhdenvertaisen kohtelun ihanne heijastuu vastauksiin. Sukupuolella ja sen kanssa risteävillä tekijöillä, kuten iällä, vammaisuudella ja kielitaidolla, on kuitenkin suuri merkitys koetun väkivallan ja tarvittavan avun kannalta. Kunnissa tulisi vahvistaa ymmärrystä siitä, että samojen palveluiden takaaminen kaikille ei automaattisesti tarkoita erityistarpeiden huomioimista, eikä siten välttämättä vastaa ihmisoikeusvelvoitteita.

Annettujen esimerkkien lisäksi haastatellut ja kyselyvastaajat halusivat nostaa esiin muutamia muitakin tilanteita tai ryhmiä, joiden kohdalla naisiin kohdistuvan väkivallan tukipalveluissa tulisi olla erityisosaamista ja räätälöityjä toimintamalleja. Helsingissä

huolestutti romaninaisten asema, joka tulee karulla tavalla esiin esimerkiksi turvakodeissa. Kulttuurisen erityisyyden yhteydet toistuvan väkivallan uhkaan ja naisiin kohdistuviin riskeihin pitäisi tunnistaa paremmin koko palvelujärjestelmässä.

”Turvallisten jatkopolkujen järjestäminen on hankalaa, sillä pitkäkestoiset ongelmat eivät sovi systeemiin.” –kuntapäättäjä (Helsinki)

Romaninaisten kohdalla haasteena nähtiin lisäksi auttamisjärjestelmään kohdistuva – usein varsin ymmärrettävä – epäluottamus. Haastatellut tiesivät, että vastaavanlaisia avunsaannin esteitä on myös päihteitä käyttävillä naisilla. Osin tästä syystä nämä ryhmät ”meinaavat tipahtaa avun ulkopuolelle”. Helsingissä ja Lappeenrannassa päihdeongelmiin liittyvä, toistuva ja monitahoinen väkivalta nähtiin erityisenä haavoittuvuuden alueena, jota ei osata kohdata palvelujärjestelmässä. Turvaa ja tukea on tärkeää antaa niin taloudellisen riiston, seksuaaliväkivallan kuin lähisuhdeväkivallan tapauksissa mahdollisimman nopeasti, sillä tämä tukee myös päihteettömämpää elämää. Raitistumisen vaatimus ei siis saisi muodostua väkivaltaan annettavan avun pullonkaulaksi.

Torniossa maahanmuuttajataustaisten naisten tilanteisiin todettiin liittyvän kulttuurisensitiivisyyden ja erityispiirteisten väkivaltailmiöiden tunnistamisen tarve. Väkivaltatyössä tähän on pyritty vastaamaan kouluttautumalla. Väkivaltatyöntekijän mukaan puheeksi ottaminen vaatii kuitenkin uskallusta ja varmuutta mahdollisista väkivaltatilanteista kertovien merkkien, kuten parisuhteessa tapahtuvan vallankäytön huomaamisessa. Työskentelyvalmiudet ovat kylläkin kehittyneet ja asiassa on auttanut myös se, että aihepiiri nousee nykyään enemmän esiin valtakunnallisessa mediassa.

Erityisesti Torniossa, Jyväskylässä ja Lappeenrannassa haastateltujen väkivaltatyöntekijöiden ja kuntapäättäjien keskuudessa nousi huoli lapsista ja nuorista. Heidän tietojensa mukaan lastensuojelun asiakkuuksissa kohdataan entistä vaativampia tilanteita. Myös sisarusten välisen väkivallan vakavuus olisi syytä tunnistaa paremmin ja opettajankoulutukseen olisi sisällytettävä pakollisena väkivaltaa koskevaa tietoa. Näiden näkökulmien lisäksi eri paikkakunnilla huolestutti, ettei uskontojen vaikutuksesta väkivaltaan puhuta riittävästi.

”Uskontojen uhrien tuki olisi alueellamme tarpeen molemmilla kotimaisilla kielillä. Paljon hengellistä väkivaltaa, jossa eri uskonnot tuovat lisähaasteensa. Näihin nivoutuu usein myös lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, traumat, kulttuurierot ja normit.” –väkivaltatyöntekijä

2.4 Ennaltaehkäisy ja tukipalveluiden saavutettavuus

Suomi on paikoitellen harvaan asuttu, pitkien välimatkojen maa. Tiedon väkivallan ennaltaehkäisystä ja tukipalveluista tulee silti saavuttaa sekä asukkaat että väkivaltakysymysten parissa työskentelevät ammattilaiset kunnan sijainnista riippumatta. Tästä voidaan huolehtia niin sähköisesti kuin esimerkiksi julkisessa tilassa näkyvien kampanjoiden tai paikallismedian välityksellä sekä kasvokkain palvelujärjestelmässä. Väkivallan ennaltaehkäisyn, matalan kynnyksen palveluiden sekä avopalveluiden kehittäminen kuuluu kuntien vastuulle. Maantieteellisen sijainnin vaikutukset tukipalveluista osalliseksi pääsyyn on minimoitava.

Vuonna 2017 Amnesty kehotti kuntia panostamaan naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyyn muun muassa tiedottamalla väkivallasta ja sen eri muodoista, sekä olemassa olevista tukipalveluista. Vuonna 2021 haastateltavia ja kyselyvastaajia pyydettiin (K10) arviomaan asteikolla ”ei lainkaan tai heikosti”, ”kohtuullisesti” tai ”riittävästi”, miten hyvin seuraavat palvelut ovat kuntalaisten saavutettavissa:

- Seri-tukikeskus¹¹
- alle 16-vuotiaille seksuaaliväkivaltaa kokeneille suunnattu tuki
- mielenterveyspalvelut väkivaltaa kokeneille
- turvakoti
- avopalvelut turvakodin yhteydessä
- vertaisryhmät väkivaltaa kokeneille
- vertaisryhmät väkivaltaa tehneille
- jalkautuva työ

Vaikuttaa näennäisen rohkaisevalta, että kyselyssä yhdenkään mainituista palveluista ei koettu olevan voittopuolisesti heikosti tai ei lainkaan saavutettavissa. Tosiasiassa tilanne voi yksittäisessä kunnassa olla huomattavan huono joko kokonaisuutena tai tiettyjen palvelun suhteen. Haastattelujen perusteella syntynyt kuva onkin kirjavampi.

Sekä kyselyvastaajat että haastatellut arvioivat väkivaltaa tehneille suunnattujen vertaisryhmien olevan heikoimmin saavutettavissa, esimerkiksi välimatkojen päässä. Monessa tapauksessa tällaisia ei tiedetty olevan lainkaan tarjolla tai ne ovat riippuvaisia lyhytaikaisesta hankerahoituksesta. Tilannetta pohtiessaan haastatellut pitivät sitä valitettavana. Työskentely väkivallan tekijöiden kanssa niin vertaisryhmissä kuin muillakin tavoin on heikolla tasolla, vaikka se sisältyy Istanbulin sopimukseen. Tekijöille suunnatut työmuodot ovat ensiarvoisen tärkeitä sekä ennaltaehkäisyn että auttamisen kannalta.

Kyselyvastauksien mukaan selkeä kehitystyön tarve kohdistuu myös väkivaltaa kokeneiden vertaisryhmiin ja jalkautuvaan työhön, mutta haastattelupaikkakunnilla tilanteet olivat vaihtelevammat. Helsingissä väkivaltaa kokeneiden vertaisryhmätoimintaa sekä (normaalioloissa) kasvokkain että verkossa pidettiin suhteellisen vakiintuneena. Molemmat haastatellut arvioivat sen saavutettavuuden kohtuulliseksi; koronakevään jälkeen rohkeus järjestää vertaistoimintaa on kasvanut, vaikkakin sekin on liaksi järjestöjen varassa.

Jyväskyläläisen väkivaltatyöntekijän mukaan väkivaltaa kokeneille pystytään tarjoamaan riittävästi vertaisryhmämahdollisuuksia esimerkiksi kriisikeskus Mobilen ja turvakodin kautta. Lappeenrannassa tilannetta kuvattiin kohtuulliseksi; naisten suljettuja ryhmiä toimii kriisikeskuksessa ja turvakodissa, mutta niiden osallistujamäärät ovat jääneet pieneksi. Väkivaltatyöntekijää huolestutti, että moni väkivaltaa kokenut ei halua osallistua, vaikka todennäköisesti hyötyisi vertaisryhmästä.

Torniossa ja Maalahdessa väkivaltaa kokeneiden vertaisryhmätoiminnan saatavuutta pidettiin heikkona, sillä haasteita aiheuttavat yhtäältä pitkät välimatkat ja toisaalta pieni asukasmäärä. Torniossa kuitenkin korostettiin, että yhteistyö Rikosuhripäivystyksen kanssa toimii hyvin ja sitä kautta asiakas saa tarvitsemaansa tietoa. Lapin Ensi- ja turvakotien liitolla on myös ryhmätoimintaa verkossa. Maalahdessa pohdittiin, että

¹¹ Seri-tukikeskuksesta lisää sivulla 20.

vertaistoiminnan järjestäminen yhdessä jonkun toisen kunnan kanssa avaisi mahdollisuuksia luoda siihen pysyvämpiä rakenteita.

Jalkautuvan työn osalta haastatellut näkivät suurimmat kehittämisen tarpeet Helsingissä, Lappeenrannassa ja Torniossa. Helsingissä haasteena on kaupungin suuri koko ja tämän tuoma hajanaisuus. Lappeenrantalaiset haastateltavat kokivat turhautumista siitä, miten heikko näkyvyys naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksillä on julkisessa tilassa ja mediassa; esimerkiksi kirjastojen ilmoitustaulut tulisi hyödyntää tiedottamisessa ja paikallislehdiltä toivottiin aktiivisuutta pitää teemaa esillä. Torniossa kuntalaisille suunnattu jalkautuva työ on haastateltujen mukaan vähäistä tai olematonta. Jyväskylässä jalkautuva työ sen sijaan arvioitiin riittäväksi, ja etenkin nuorille suunnatuista kampanjoista oli hyviä kokemuksia. Maalahdessa tieto kulkee haastateltujen mukaan ilman suurempia kampanjoita ja kuntalaiset osaavat hakeutua palveluihin, sijaitsevat ne sitten omassa kunnassa tai Vaasassa.

”Jalkautuva työ: aikuissosiaalityössä tehdään kotikäyntejä, joissa yritetään puuttua erilaiseen lähisuhdeväkivaltaan. Voi olla esim. vanha nainen, jota oma lapsi kohtelee kaltoin ja vie rahaa.” –väkivaltatyöntekijä

Turvakotipaikkojen määrä ei Suomessa vielä ole yleisesti riittävällä tasolla, vaikka sitä on kasvatettu tasaisesti vuodesta 2015 Istanbulin sopimuksen astuttua voimaan.¹² Vuoden 2021 seurantatutkimuksen aineistossa turvakotia pidettiin kuitenkin edellä listatuista tukipalveluista parhaiten saavutettavana.

Helsingiläinen kuntapäättäjä arvioi turvakotipalvelun saatavuuden riittäväksi ja väkivaltatyöntekijä muistutti, että turvakodeista löytyy nykyään myös monenlaista erityisosaamista. Jyväskylässä ja Lappeenrannassa turvakodin saavutettavuudessa ei myöskään nähty puutteita täyttöasteen tai sijainnin suhteen. Myös Torniossa saavutettavuutta pidettiin hyvänä, vaikka asiakas joutuukin matkustamaan Rovaniemelle tai Ouluun. Maalahdesta Vaasan turvakotiin matkustavan tilanne näyttäytyi samoin kohtuullisena. Vaikka välimatka olisi pitempikin, tutkimukseen osallistuneiden luottamus turvakotipaikan saamiseen oli hyvä.

Tiedossa olevien valtakunnallisten haasteiden näkökulmasta oli samoin yllättävää, että myös turvakodin avopalveluiden, mielenterveyspalveluiden ja alle 16-vuotiaille seksuaaliväkivaltaa kokeneille suunnattuja palveluiden saavutettavuutta pidettiin kyselyvastuksissa pääosin kohtuullisena tai jopa riittävänä. Tämä kertonee siitä, että paikallinen vaihtelevuus palvelujen määrässä ja sisällöissä on edelleen korkea.

Helsingin haastatteluissa turvakotien avopalvelujen yhdeksi haasteeksi hahmottui rahoitusmalliin liittyvä epävarmuus.¹³ Lisäksi huolestuttivat kasvavat jonot, joten avopalvelujen saavuttavuus arvioitiin korkeintaan kohtuulliseksi, ellei heikoksi. Myös Jyväskylän haastatteluissa kerrottiin jonoista, mutta saavutettavuutta pidettiin silti kohtuullisena tai riittävänä. Lappeenrannassa, Torniossa ja Maalahdessa haastatellut väkivaltatyöntekijät arvioivat turvakodin avopalveluiden saavutettavuuden riittäväksi

¹² Hietamäki et al. 2020. Ks. myös THL:n uutinen turvakotipaikkojen riittävydestä: <https://thl.fi/fi/-/turvakotien-asiakaspaikkoja-tarvitaan-yha-lisaa> (17.2.2021).

¹³ Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n rahoitus on usein lyhykestoista, eikä siten takaa toiminnan jatkuvuutta.

tapahuu se sitten turvakodissa tai siirtyy asiakkaan asuinpaikkakuntaan. Kuntapäättäjillä ei ollut asiasta selkeää näkemystä.

Helsingiläishaastatellut totesivat, että kaupungissa on tehty viime aikoina paljon mielenterveyspalvelujen kehittämiseksi. On esimerkiksi avattu kaksi uutta matalan kynnyksen Mieppiä, jonne asiakas voi varata ajan ja saada keskusteluapua ilman pitkää jonotusta. Mielenterveyspalveluiden saavutettavuus arvioitiin Helsingin ja Jyväskylän haastatteluissa kokonaisuutena kuitenkin vain korkeintaan kohtuulliseksi. Haastatellut kokivat, että parannettavaa on asiakkaille tiedottamisessa ja heidän tavoittamisessaan. Lisäksi mietitytti jatkohoidon turvaaminen, sillä mielenterveystyön ammattilaisista on pulaa.

Lappeenrannassa, Torniossa ja Maalahdessa käsitys mielenterveyspalveluiden saavutettavuudesta kuntalaisille oli hyvä. Lappeenrannassa on tosin havaittu jonkin verran ruuhkautumista. Torniossa mielenterveyspalvelut ovat väkivaltatyöntekijän mukaan vahvalla pohjalla, ja myös Maalahdessa niitä pystytään tarjoamaan omalla paikkakunnalla osana kokonaisvaltaista väkivaltatilanteesta tukemista.

Alle 16-vuotiaille seksuaaliväkivaltaa kokeneille suunnatuissa tukipalveluissa vaikutti haastattelujen perusteella olevan huomattavaa vaihtelua sekä saavutettavuuden että palvelumallin suhteen. Helsingiläinen kuntapäättäjä tunsu Tyttöjen Talon toimintaa ja piti sitä laadukkaana. Tämän hetken saavutettavuustilannetta ruohonjuuritasolla tunteva väkivaltatyöntekijä kuitenkin totesi, että suuressa kaupungissa tarvitaan merkittävästi enemmän nuorten seksuaaliväkivaltaa kokeneiden auttamiseen koulutettua henkilöstöä. Hänen mukaansa näiden tukipalveluiden saavutettavuus on resurssivajeen takia heikolla tasolla. Nuorille suunnattu seksuaaliväkivaltatyö on Helsingissä pahasti ruuhkautunut.¹⁴

Jyväskylässä ja Maalahdessa alle 16-vuotiaille seksuaaliväkivaltaa kokeneille tarjottavien tukipalveluiden saavutettavuus arvioitiin kohtuulliseksi. Lappeenrannassa saavutettavuus oli väkivaltatyöntekijän mukaan riittävä; asiantuntemusta löytyy ainakin Lasten ja nuorten talolta, mutta myös lastensuojelu ja lapsiperheiden muut palvelut ovat ”vahvasti mukana”. Lappeenrantalainen kuntapäättäjä kuitenkin piti nuorten seksuaaliväkivaltaa kokeneiden tuen saavutettavuutta heikkona. Hän pohti, että apu voi jäädä nuorilta saamatta, mikäli he eivät uskalla kertoa kokemastaan; tähän tarvittaisiin enemmän rohkaisua. Torniossa väkivaltatyöntekijä luotti psykiatrian palveluihin, joiden kautta nuoret saavat apua. Kuntapäättäjällä ei ollut asiasta näkemystä.

Yli 16-vuotiaille seksuaalirikosten uhreille suunnattuja Seri-tukikeskuksia on perustettu seitsemälle paikkakunnalle: Helsinkiin, Turkuun, Poriin, Tampereelle, Kuopioon, Ouluun ja Rovaniemelle (ks. kartta s.6). Seri-tukikeskukset tarjoavat paitsi oikeuslääketieteellisen tutkimuksen myös traumatukea, psykologista neuvontaa ja terapiaa sekä apua väkivallan uhrin ohjautumisessa muihin palveluihin.¹⁵ Vastauksiin Seri-tukikeskuksen saavutettavuudesta vaikutti vastauspaikkakunnan sijainti.

Vaikka Seri-tukikeskuksista on kerrottu valtakunnallisessa ja paikallismedioissa viime vuosina säännöllisesti, ei niiden olemassaolo ja toimintaperiaate ole vielä riittävän tunnettu. Helsingiläishaastatellut pitivät saavutettavuutta kohtuullisena tai riittävänä, mutta

¹⁴ Ks. seksuaaliväkivaltatyön jonotilanteesta Helsingissä:

<https://tyttojentalo.fi/ajankohtaista/seksuaalivakivaltatyossa-on-ruuhkaa> (2.3.2021).

¹⁵ Ks. lisää Seri-tukikeskuksista: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seri-seksuaalivakivallan-uhriin-tukikeskukset (17.2.2021).

väkivaltatyöntekijä painotti jatko-ohjauksen kehittämisen tarvetta; asiakkaalle tulee löytyä kaupungin palveluista mahdollisuus pitempiketoiseen tukeen. Torniossa väkivaltatyöntekijä piti Seri-tukikeskuksien perustamista tervetulleena, mutta kokemuksia asiakkuuksista ei ollut ehtinyt kertyä. Muilla haastattelupaikkakunnilla Seri-tukikeskusta ei myöskään nähty kiinteänä osana paikallista väkivaltatyötä, ja osa haastatelluista tunsikin konseptin vain pintapuolisesti.

Kyselyn avovastauksissa tiedettiin, että jatkossa on tarkoitus perustaa niin sanottuja satelliitteja, jotka toimivat varsinaisten Seri-tukikeskusten alaisuudessa ja tarjoavat seksuaalirikosten uhreille palveluita pienemmillä paikkakunnilla. Esimerkiksi Kajaaniin on suunnitteilla Oulun Seri-tukikeskukseen kytkeytyvä ”satelliittipalvelu”. **Istanbulin sopimuksen vaikutuksesta käynnistynyt, THL:n koordinoima Seri-tukikeskustoiminta on merkittävä edistysaskel naisiin kohdistuvan väkivallan auttamisjärjestelmän kehityksessä.**

Palveluiden kehittämiseen liittyy oleellisesti niiden saavutettavuus sekä maantieteellisesti ja fyysisesti että tiedonkulun kannalta. Tukipalveluiden saavutettavuutta ei voida pitää hyvänä, mikäli niiden olemassaolosta on vaikea löytää tietoa. Kuntien tulee huolehtia siitä, että väkivaltaa kokeneiden tukipalveluiden kehittäminen pysyy osana sote-uudistuksesta käytäviä keskusteluja ja alueellisia tavoitteita myös digitaalisesti. **Tärkeiden turvallisuuden ja terveyteen liittyvien tietojen tulee olla kunnan verkkosivuilla helposti saatavilla. Saavutettavuuden kannalta verkkosivujen rakenne, hakutoiminnot, tarjottavat kielivaihtoehdot ja käytetyn kielen selkeys ovat ensiarvoisen tärkeitä.**

”Verkkosivujen kehittämistyö on yksi keskeinen väkivallan ehkäisytyön alue, jotta uhrin/tekijät saavat tietoa aiheesta.” –väkivaltatyöntekijä

Kyselyvastaajia pyydettiin kopioimaan lomakkeen kenttään linkit, joiden avulla kuntalainen löytää apua ja ammattilainen saa tarvitsemaansa tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan tilanteissa (K11). Tässä kohtaa monet vastaukset ovat puutteellisia tai ylimalkaisia. Tehtävä osoittautui erityisen haastavaksi kuntapäätäjille, mutta väkivaltakysymykset eivät toki välttämättä olekaan heidän osaamisena keskiössä. Harjoitus olikin sikäli merkityksellinen, sillä se paljasti kuntien verkkosivujen puutteet.

”Näistä sivuista en kyllä tykkää, en oikein löydä mitään...eikä ole järkevää hakusysteemiä.” –väkivaltatyöntekijä

Kaikki haastateltavat kunnasta ja toimenkuvasta riippumatta kokivat, että kunta ei ole onnistunut luomaan toimivia verkkosivuja väkivaltaa koskevien tiedontarpeiden täyttämiseksi. Tämä teema herätti yleisesti turhautuneisuuden tunteita, ja ”verkkosivu-uudistus” tuntui olevan kestoaihe, josta kuntalaiset antavat säännöllisesti kriittistä palautetta. Kunnan nykyiset sivut olivat monen mielestä sekavat, puolivalmiin oloiset ja ”liian täynnä kaikkea mahdollista” – tai niitä ei ole päivitetty aikoihin.

”Kaupungin nettisivut ovat monimutkaiset ja sieltä on vaikea löytää informaatiota, mutta onneksi näiden sivujen uudelleenrakentamista on aloitettu.” –väkivaltatyöntekijä

Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvää tietoa on pääsääntöisesti vaikea löytää kuntien verkkosivuilta. Jos tietää ennalta mistä etsiä ja mitä hakusanoja käyttää, onnistuu tässä muita paremmin, mutta silloinkaan tehtävä ei ole helppo. Ammattilaisille on saatettu tuottaa vaivalla paljon tärkeitä sisältöjä, joita heidän on vaikea löytää. Väkivaltaa kokevan henkilön näkökulmasta tilanne on tätäkin haasteellisempi. Tulisi kuitenkin olla selvää, että myös pelkoa ja stressiä kokeva nainen tai hänen läheisensä pääsevät verkon kautta helpommin avun äärelle.

*"Jos olet todella hädässä, niin tuskin löytyy tarvittavaa tietoa ajoissa!" –
kuntapäättäjä*

Kunnan verkkosivut ovat se paikka, jonne naisiin kohdistuvasta väkivallasta kerättävät tilastot, kunnan hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma sekä tieto tarjolla olevista tukipalveluista tulisi sijoittaa selkeästi otsikoiden ja linkittäen kaikkien kuntalaisten nähtäville. Tämän tiedon tulisi kattaa lähisuhdeväkivallan lisäksi monipuolisesti naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöitä ja riskiryhmiä.

III COVID-19-PANDEMIAAN VAIKUTUKSET PARI- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN

3.1 Pari- ja lähisuhdeväkivallan esiintyvyys

Niin kansainvälisessä kuin suomalaisessa uutisoinnissa on noussut huoli kotona ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan ja covid-19-pandemian kytköksistä. Tutkimukset ovat jo aiemmin osoittaneet, että poikkeusolot lisäävät näitä väkivallan tekoja. Koronavirustilanteen vuoksi perheet ja pariskunnat viettivät tiiviimmin aikaa kodin seinien sisäpuolella vuonna 2020 ja edelleen vuoden 2021 alussa kun seurantatutkimuksen aineistoa kerättiin.

Keväällä 2020 turvakotien asiakasmäärät laskivat hetkellisesti, vaikka havainnot kontrolloivasta väkivallasta lisääntyivät esimerkiksi Nollalinjan ja Naisten Linjan palveluissa. THL:n asiantuntija-arvion mukaan pandemiakriisi näkyikin muun muassa siinä, miten lähisuhdeväkivallan uhrit hakevat tai jättävät hakematta apua. Väkivaltaa jää myös tunnistamatta, kun perusterveydenhuollon käynnit ovat vähentyneet. Rajoitusten seurauksena auttamisen painopiste siirtyi verkkoon ja apua haettiin aiempaa enemmän chatin kautta. Samalla poliisin tietoon tullut avio/avopuolisoiden tekemä väkivalta lisääntyi merkittävästi.¹⁶

Amnestyn seurantatutkimuksessa selvitettiin kyselyvastaajien ja haastateltujen arviota pari- ja lähisuhdeväkivallan ilmitulosta (K13) ja piiloon jääneiden tekojen esiintyvyydestä (K14). Näin haluttiin kiinnittää huomio siihen, että kyseessä on kaksi eri asiaa. Kyselyvastaajista hieman yli puolet arvioi, että sote-palveluissa ja/tai poliisille ilmi tulleiden tapausten määrä on pysynyt ennallaan. Hieman alle puolet taas katsoi niiden lisääntyneen jonkin verran.

¹⁶ Kestilä et al. 2020, s. 64–68.

Kysyttäessä arviota niiden naisiin kohdistuvan pari- ja lähisuhdeväkivallan tekojen määrästä, jotka eivät ole tulleet ilmi (K14) vastaukset asettuivat toisinpäin: hieman yli puolet kyselyvastaajista arvioi piiloon jääneiden tekojen lisääntyneen jonkin verran. Kummankin vaihtoehdon suhteen vain yksi vastaaja merkitsi ”lisääntynyt huomattavasti”. Sekä kyselyssä että haastatteluissa naisiin kohdistuvan pari- ja lähisuhdeväkivallan tosiasiallisten tekojen arvioitiin pandemian aikana lisääntyneen.

”Kotihälytykset kaiken kaikkiaan ovat kasvussa ja sitä myöten myös kaikenlainen väkivalta, joka koskettaa koko perhettä.” –kuntapäättäjä

Helsingiläiset haastatellut olivat tietoisia turvakotiasiakkuuksien vähentymisestä. He arvioivat, että sote-palveluissa ja/tai poliisille ilmi tulleiden pari- ja lähisuhdeväkivaltatapausten määrä on pysynyt pääosin ennallaan tai lisääntynyt hieman, vaikka samalla ”lähisuhdeväkivalta näyttää kadonneen jonnekin”. Väkivaltatyöntekijä arvioi, että esimerkiksi pelko tartuntariskistä on voinut vaikuttaa siihen, ettei väkivaltaan haeta apua. Väkivaltainen kumppani saattaa myös syyllistää turvakotiin lähtenyt puolisia lasten altistamisesta koronalle.

Muissakin haastattelukunnissa arviot ilmi tulleiden tekojen määrästä vaihtelivat, mutta kukaan ei ajatellut niiden lisääntyneen merkittävästi. Torniolainen väkivaltatyöntekijä kertoi MARAK-työskentelyyn tulleiden tapausten ensin loppuneen, mutta kesän 2020 lopulla jälleen palanneen entiselle tasolle. Perheensisäiseen väkivaltaan kytkeytyvien lastensuojelutapausten määrä oli samoin vähentynyt edellisvuoteen nähden. Tällainen kehitys tunnistettiin yleisesti silmänlumeeksi.

Arvio piiloon jääneistä teoista haastattelukunnissa	Pysyneet ennallaan	Lisääntyneet jonkin verran	Lisääntyneet huomattavasti
Helsinki		x	x
Jyväskylä	x		x
Lappeenranta	x	x	
Maalahti		x x	
Tornio		x x	

Helsingissä piiloon jäävien naisiin kohdistuvien lähi- ja parisuhdeväkivallan tekojen arvioitiin lisääntyneen vähintään jonkin verran, ellei huomattavasti. Tähän viittasi haastateltujen mukaan esimerkiksi avopalvelujen asiakasmäärien lisääntyminen. Väkivaltatyöntekijä muistutti, että lisäresursseja olisi voitava osoittaa tarvittaessa myös kesken kauden. Torniossa käsitys piiloon jäävästä väkivallasta yhdistyi erityisesti päihde- ja mielenterveysongelmiin, joiden enteiltiin lisääntyneen. Kaikki haastatellut ajattelivat kukin näkökulmastaan, että myöhemmin esiin tulevien tapausten määrä saattaa vielä yllättää niin kuntapäättäjät kuin väkivaltatyöntekijät.

Vuosi 2020 loi olosuhteet, joissa erityisesti jo aiemmin kriisiytyneet tai hauraat lähisuhteet joutuivat odottamattomalla tavalla koetukselle. Sosiaalisten kohtaamisten rajautuessa minimiin, voi koetusta väkivallasta tai sen uhasta kertominen vaikeutua entisestään. Suoria syy-seuraussuhteita ei välttämättä voida paikallistaa, mutta oletettavasti pandemian aiheuttama tai lisäämä ahdistus, pitkittyneestä poikkeusajasta johtuvat henkilökohtaiset talousvaikutukset tai lasten koulunkäyntiin liittyvä ylimääräinen kuormitus ovat myös

madaltaneet kynnystä väkivallan tekemiseen. Avun hakemisen lykkääntyminen puolestaan vaikuttaa väkivallan seurauksiin ja voi myös pidentää myöhempää tuentarvetta.

”Kun kontaktit vähenee, myös väkivallan ilmitulo vaikeutuu. Näin tilanteet pääsevät eskaloitumaan ja pahenemaan.” –väkivaltatyöntekijä

3.2 Huoli korona-ajan jälkiseurauksista

Covid-19-pandemia herätti kyselyvastaajissa ja haastatelluissa samankaltaisia huolia (K15) riippumatta siitä, kuuluivatko he väkivaltatyöntekijöiden vai kuntapäättäjien ryhmään. On oletettavaa, että oman ammatillisen kokemuksen ja arkituntuman rinnalla valtakunnallinen uutisointi on vaikuttanut näihin näkemyksiin. Tämä ei sinänsä vähennä niiden arvoa. Tulevaisuuden kannalta on välttämätöntä pohtia sekä valtakunnallisesti että paikallisesti, miten väkivaltaa kokeneet osataan kohdata korona-ajan jälkeisessä yhteiskunnassa.

Väkivaltatyöntekijöiden avovastauksissa näkyi pelko siitä, että lähisuhteissa tapahtuva väkivalta saattaa pandemian pitkittyessä paitsi lisääntyä myös raaistua. Siinä missä katuväkivalta tuntuu vähentyneen, ovat kodit muuttuneet turvattommiksi. MARAK-työskentelyyn ja aikuisten mielenterveyspalveluihin tulleet tapaukset ovat vähentyneet paikoin huomattavasti. Samalla matalan kynnyksen palvelut ovat olleet heikommin saatavilla ja terveydenhuollon henkilöstöä on siirretty ”koronatehtäviin”. Yhdessä nämä eri elementit kasvattavat huolta siitä, miten ammattilaisten aika ja jaksaminen tulevaisuudessa riittävät.

Kuntapäättäjien avovastauksissa oli samansuuntaisia havaintoja. Väkivallan katsottiin nyt jäävän entistä helpommin kodin seinien sisäpuolelle, samalla kun rajoitukset ovat vähentäneet yöelämässä tapahtuvaa väkivaltaa. Naisille poikkeusolojen arveltiin tuoneen ”lisää huolehdittavaa ja muistettavaa” samalla kun lasten etäkoulu on kuormittanut perheiden arkea. Kuntapäättäjät ovat saaneet palautetta vanhempien jaksamisen osalta, mikä on saanut heidät pohtimaan kotien ja parisuhteiden voimavaroja selvitä kriisistä nyt ja lähitulevaisuudessa.

”Taloudelliset vaikeudet esim. lomautusten vuoksi lisännevät päihteiden käyttöä ja sen johdosta myös riitatilanteita lähisuhteissa.” –kuntapäättäjä

Helsinkiläiset haasteltavat olivat yhtä mieltä siitä, että rajoitusten tarpeellisuudesta huolimatta niiden jatkuminen lisää väkivaltahaittoja. Päätöksenteon näkökulmasta on tärkeää saada ”kentältä” arvioita piiloon jäävistä väkivaltailmiöistä, jotta tilannetta voidaan seurata ja kustannuksia arvioida etukäteen. Myös väkivaltatyön kannalta on keskeistä miettiä toimintamalleja ennalta. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun turvakotien sosiaalityöntekijöillä on hyvä verkostot, joissa voitaisiin ideoida pandemiaan kiinnittyvää kampanjointia. On tarpeellista lisätä tietoisuutta siitä, että naisiin kohdistuvan väkivallan tilanteisiin saa ja pitääkin hakea apua myös poikkeusaikoina.

Jyväskylässä huolestutti erityisesti se, miten pandemian jälkeen voi tulla hoidettavaksi entistä enemmän päihteisiin ja mielenterveyden rakoiluun kytkeytynyttä tai pitkittymisen vuoksi erityisellä tavalla traumatisoivaa lähisuhteiden väkivaltaa. Asiasta ei ainakaan vielä ole virallisesti keskusteltu kunta-politiikassa, mutta siihen varautuminen nähtiin tärkeäksi; nyt

olisi aika ryhtyä toimiin. Myös lappeenrantalainen kuntapäättäjä huomautti, että korona-ajan jälkivaikutukset saattavat ulottua pitkälle ja näkyä viiveellä. On selvää, että pandemian aikana hoitamatta jääneet väkivaltatapaukset tulevat asettamaan haasteita palvelujärjestelmälle, mikäli esimerkiksi syntyy jonoja ilman henkilöstöresurssien lisäystä.

”Normalisoituminen voi laukaista ties mitä. Miten ihmiset päät kestää..?” – kuntapäättäjä (Lappeenranta)

Myös Maalahdessa pidettiin varmana sitä, että pandemian aikainen kotien pahoinvointi tulee näkymään tavalla tai toisella tulevaisuudessa. Siksi siihen olisi yritettävä vaikuttaa jo ennalta. Torniolaista väkivaltatyöntekijää huolestutti erityisesti lasten hätä, joka voi jäädä vanhempien parisuhdeväkivallan varjoon. Apua täytyisi voida antaa pandemiasta huolimatta, mutta etätyöskentelyn vuoksi moni ei sitä halua hakea. Lappeenrantalaisella kollegalla oli samansuuntaiset ajatukset: sekä pandemian aikana että sen jälkeen olisi oltava myös mahdollisuus matalan kynnyksen tukeen kasvotusten. Tämä on keskeistä kaikessa väkivaltatyössä, jossa laadukas apu rakentuu usein hitaasti kypsyvän luottamuksen varaan.

Haastatteluja tehtäessä väkivaltapalveluissa elettiin eräänlaista suvantovaihetta asiakasmäärien ollessa alhaisia. Sekä kuntapäättäjien että väkivaltatyöntekijöiden jaettu ymmärrys kuitenkin tuntui olevan, että piiloon jääviä haittoja kasaantuu ja kertyy väistämättä myöhemmin hoidettavaksi. Siksi väkivallan uhkaa kokevat tai apua tarvitsevat olisi erittäin tärkeää saada mahdollisimman varhaisessa vaiheessa palvelujen piiriin. Kuten lappeenrantalainen kuntapäättäjä totesi, ennakointi tulee myös halvemmaksi. Siksi siitä on pikimmiten ryhdyttävä keskustelemaan kuntapäättäjien ja väkivaltatyöntekijöiden kesken, poliisi mukaan lukien.

Pandemian loputtua väkivallan sato jää korjattavaksi niin lukumääräisesti kuin vaurioiden vakavuuden näkökulmasta, joten tulevaa hoito- ja palveluvelkaa on ryhdyttävä ennakoimaan jo nyt.

IV LÄHISUHDEVÄKIVALTA, TUKIPALVELUT JA LAINSÄÄDÄNTÖ

4.1 Lähisuhdeväkivallan tukipalvelut ja valtakunnalliset suositukset

Tällä hetkellä Suomessa ei ole selkeää lainsäädännöllistä kehikkoa naisiin kohdistuvan väkivallan ihmisoikeusvelvoitteita koskien. Myös lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö pohjaa useisiin oikeudellisiin lähteisiin, muun muassa sosiaalihuoltolakiin, rikoslakiin, turvakotipalvelulakiin sekä moniin muihin kansallisiin lakeihin, asetuksiin, ohjeistuksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin.¹⁷ Lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja tukipalveluihin liittyvän lainsäädännön muutostarpeet kiinnittyvät kuntien väkivaltatyön tulevaisuuteen.

¹⁷ Nipuli 2019, s. 15–19.

Amnestyn vuoden 2021 seurantatutkimuksessa pyydettiin luonnehtimaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tukipalvelujen riittävyttä kunnassa (K16). Lähes kaikki kyselyvastaajat (22/26) arvioivat, että tukipalveluita on kohtuullisesti saatavilla. Vain yksi vastaaja kummassakin ryhmässä piti tukipalveluita riittävänä. Väkivaltatyöntekijöistä kaksi taas katsoi tukipalvelujen olevan riittämättömät. Kymmenestä haastattelusta neljä piti lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tukipalveluita riittämättöminä, mutta vain kaksi riittävänä. Monenlaisia kehittämisen tarpeita siis on, eikä ”kohtuullista” voida pitää hyvänä tuloksena.

Arvio tukipalveluiden riittävydestä haastattelukunnissa	Riittämätön	Kohtuullinen	Riittävä
Helsinki	x x		
Jyväskylä	x	x	
Lappeenranta	x	x	
Maalahti		x	x
Tornio		x	x

Helsinkiläisen kuntapäättäjän mielikuva lähisuhdeväkivallan tukipalvelujen riittämättömyydestä liittyi erityisesti matalan kynnyksen avopalveluihin. Jyväskylässä ongelmana nähtiin se, etteivät tukipalvelut tunnu oikein olevan kenenkään vastuulla; väkivaltatyön koordinaattorin toimi on olemassa, mutta kentällä työntekijöitä on liian vähän, eikä työ ole jalkautunut toivotulla tavalla. Lappeenrannassa puutteeksi paikallistui huoli siitä, ettei tapahtunut väkivalta tule riittävästi ilmi sote-kentällä, eikä lähisuhdeväkivaltaan liittyviä avuntarpeita tiedosteta kuntapolitiikassa.

Torniossa ja Maalahdessa tilannetta pidettiin valoisampana; väkivaltaa kyllä esiintyy, mutta auttamisen rakenteiden koettiin olevan pääosin kunnossa. Torniolaista kuntapäättäjää kuitenkin mietitytti erityisesti tarve parantaa tiedonkulkua auttamiseen osallistuvien ammattiryhmien välillä. Hänen mukaansa lähisuhdeväkivaltatyö on nyt liian ”sektoroitua” ja asioita pidetään liikaa ”omana tietona”, joten olisi tarpeen esimerkiksi selkiyttää opettajien roolia kotien hyvinvointia tuettaessa. Väkivaltaa tai sen uhkaa havainnoivien eri ammateissa toimivien tulisi olla paremmin selvillä siitä, missä tilanteissa ja kenelle heidän tulee epäilyistään kertoa.

Kysymys tukipalveluiden riittävydestä pohjusti seuraavaa teemaa, eli Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) julkaisemien lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositusten (*Tunnista, turvaa ja toimi*¹⁸) noudattamista kunnassa (K17). Näiden vuonna 2008 annettujen suositusten tarkoituksena on tehostaa väkivallan ehkäisyä ja varhaista puuttumista juurruttamalla hyviksi havaittuja toimintamalleja ja käytänteitä niihin perus- ja erityispalveluihin, joita paikalliset ja alueelliset sote-toimijat tarjoavat. Kyse ei ole velvoitteista vaan suosituksista, joiden voi kuitenkin katsoa olevan varsin painavia. Sittemmin ei ole annettu vastaavia tai uusia suosituksia tällä tasolla.

Tunnista, turvaa ja toimi -suosituksissa alleviivataan hyvän suunnittelun, johtamisen, koordinoinnin ja poikkihallinnollisen yhteistyön tärkeyttä väkivallan vastaiselle työlle. Myös työntekijöiden koulutuksen merkitys, väkivallan esiintyvyyden kartoittaminen tilastoimalla sekä väkivaltaa kokevien tai riskiryhmien moninaisuus nostetaan esiin. Suosituksissa korostuu kunnallisen tason vastuu; tavoitteen mukaan kunnat sisällyttävät lähisuhde- ja

¹⁸ STM 2008.

perheväkivallan ehkäisytyön hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitteluun vuoden 2009 loppuun mennessä. Vuonna 2008 annetut valtakunnalliset *Tunnista, turvaa ja toimi* -suositukset sisältävät siis pitkälti samoja elementtejä, kuin Amnestyn kuntatutkimukset ja nykyinen hallitusohjelma.¹⁹

Vuoden 2021 kyselyvastaajista vain kaksi kuntapäättäjä ja neljä väkivaltatyöntekijää kertoi, että kunnassa noudatetaan *Tunnista, turvaa ja toimi* -suosituksia. Suuri osa vastaajista (18/26) oli asiasta epävarma. Vaikka suosituksia näissä kunnissa noudatettaisiin, ei asia ainakaan ole laajalti tiedossa. Kaksi väkivaltatyöntekijää sen sijaan tiesi, että suosituksia ei noudateta. Heistä toisen mukaan suositukset on ”vain osittain toimeenpantu alueella”. Toinen taas kertoi, että kunnassa ei ole sovittu vastuista, työnjaosta tai johtamisesta, joten olemassa olevienkin ohjeistusten ”toteutuminen on hyvin vaihtelevaa”. Hänen mukaansa rakenteet puuttuvat ja väkivaltatyön koordinaattorin resurssi on aivan liian heikko.

Haastateltujen mukaan *Tunnista, turvaa ja toimi* -suositukset ovat Helsingissä käytössä, vaikkakin ne ”saattavat toteutua vaihtelevasti”. Lappeenrannassa ja Maalahdessa arviot olivat saman suuntaiset; suositusten tunnettuutta tulisi ehdottomasti lisätä sekä kuntapäättäjien että väkivaltatyön parissa. Jyväskylässä ja Torniossa käsitys näiden suositusten olemassaolosta ja noudattamisesta oli epävarma.

Tunnista, turvaa ja toimi -suositusten noudattaminen haastattelukunnissa	Kyllä	Ei	Eos
Helsinki	x x		
Jyväskylä			x x
Lappeenranta	x		x
Maalahti	x		x
Tornio			x x

Valtakunnalliset *Tunnista, turvaa ja toimi* -suositukset ovat tärkeä työkalu lähisuhdeväkivallan vastaisen työn rakenteiden luomiseksi kuntiin, mutta ne tunnetaan heikosti. Suositukset eivät näy kuntien käytännöissä toivotulla tavalla, eikä esimerkiksi väkivaltatyön koordinaattoreita löydy kuin joistakin kunnista. Herää kysymys, ovatko suositukset painuneet vuosien varrella unohduksiin vai voiko niiden huomiotta jättämistä selittää jokin muu syy, kuten velvoittavuuden puute. Sisällöllisesti ne tarjoaisivat kunnille hyvän perustan paikallisen väkivaltatyön järjestämiseksi. Näyttää kuitenkin siltä, että suositusten lisäksi tarvitaan järeämpiä, juridisia työkaluja.

4.2 Lainsäädännön laajennustarpeet

Tiedusteltaessa arviota siitä, missä määrin nykyinen lähisuhdeväkivaltapalveluita ohjaava lainsäädäntö on riittävä (K18), väkivaltatyöntekijät tunnistivat hieman enemmän puutteita (6/14) kuin kuntapäättäjät (2/12). Tämä lienee luonnollista, sillä tarkemmasta toimenkuvastaan riippumatta väkivaltatyöntekijät havainnoivat käytännössä enemmän lainsäädännön suomia mahdollisuuksia ja rajoitteita kuin päättäjät. Suppeasta aineistosta huolimatta yleisvaikutelmaksi toisaalta tulee, että moni ei kokenut voivansa arvioida asiaa

¹⁹ Lähisuhde- ja perheväkivallan koordinaattorin tehtäväkuvasta ks. tarkemmin AVI 2013.

suuntaan tai toiseen (14/26). Käsitykset nykyisen lainsäädännön riittävydestä olivat epävarmoja, mikä kertonee vaikeudesta mieltää hajanaista kokonaisuutta.

Lappeenrantalainen väkivaltatyöntekijä piti lainsäädäntöä sinänsä riittävänä. Toisaalta hän korosti, että niin palveluja tuottavien tahojen kuin kuntalaisten olisi ymmärrettävä paremmin lähisuhdeväkivallan ilmiötä ja erityisesti sen vaikutuksia uhriin. Helsinkiläisen kuntapäättäjän näkemyksen mukaan lainsäädäntö taas on puutteellinen. Hän kummeksui erityisesti sitä, että vaikka lähisuhdeväkivalta nimetään sosiaalihuoltolaissa erityisten tuentarpeiden yhteydessä, ei lainsäädäntö velvoita palvelujen järjestämiseen. Muilla haastatelluilla ei ollut asiasta erityisen vahvoja näkemyksiä.

Seuraavaksi otettiin puheeksi Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys *Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit – Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin* vuodelta 2019 (K19). Kyselyvastaajat tunsivat selvityksen pääosin heikosti (14/26) tai ei lainkaan (7/26). Toisaalta kaksi kuntapäättäjää ja kolme väkivaltatyöntekijää arvioi tuntevansa sen hyvin, samoin kuin haastatellut väkivaltatyöntekijät Jyväskylässä, Lappeenrannassa ja Maalahdessa. Muut haastatellut tunsivat selvityksen heikosti, otsikon tasolla tai ei lainkaan.

Tästä STM:n vuoden 2019 selvityksestä kysyttiin sen vuoksi, että siinä ehdotetaan laadittavaksi laki lähisuhdeväkivallan ehkäisystä. Lainsäädännölliset toimenpiteet olisivat osa laajempaa rakenteiden kehittämistä muun muassa uhripalvelujen vahvistamiseksi ja väkivallan vastaisen työn koordinoinnin sekä seurannan edistämiseksi.²⁰ Kiinnostava tulos on, että riippumatta siitä, miten tuttu kyseinen selvitys kyselyvastaajille oli, yksikään ei pitänyt ehdotettua lakia lähisuhdeväkivallan ehkäisystä tarpeettomana (K20). Vastaajaryhmien välille ei muodostunut mainittavaa eroa. Enemmistö piti laki ”erittäin tarpeellisenä” (16/26) ja loput kymmenenkin ”joiltain osin tarpeellisenä”. Haastateltavien näkemykset olivat saman suuntaisia.

Vuoden 2021 seurantatutkimuksen aineistossa laki lähisuhdeväkivallan ehkäisystä näyttäytyi siis tarpeellisenä. Vaikuttaa myös siltä, että kunnissa halukkuutta osallistua keskusteluun lain sisällöistä. Lainsäätäjän kannattaakin kuunnella tässä asiassa tarkkaan sekä kuntapäättäjiä että väkivaltatyöntekijöitä, sillä heillä on kokemusta ja tietoa paikallisista olosuhteista.

Lainsäädännön laajennustoiveet haastattelukunnissa	Tarpeeton	Joiltain osin tarpeellinen	Erittäin tarpeellinen
Helsinki		x	x
Jyväskylä	x		x
Lappeenranta		x	x
Maalahti		x	x
Tornio		x	x

Kun kyselyvastaajia pyydettiin pohtimaan STM:n esityksen pohjalta, miten laki lähisuhdeväkivallan ehkäisystä voisi parhaiten tukea väkivaltatyön palvelujen järjestämistä kunnassa (K21) nousivat kaksi annettua vastausvaihtoehtoa selvästi suosituimmiksi. Erityisesti nähtiin tarvetta varmistaa ”kunnalle riittävä resursointi lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn” (16/26) sekä ”monialainen yhteistyö kunnassa” (15/26).

²⁰ Nipuli 2019, s. 67–68.

Kuntapäättäjille oli lisäksi tärkeää, että lain avulla voitaisiin ”selkeyttää kunnan ja valtionhallinnon rooleja ja vastuita lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä”. Väkivaltatyöntekijät puolestaan toivoivat, että kuntaa voitaisiin edellyttää ”asettamaan lähisuhdeväkivallan ehkäisemisen tavoitteet ja seuraamaan niiden toteutumista”.

Vähiten keskeisenä sisältönä kyselyvastaajat näkivät sen, että lain avulla voitaisiin ”edellyttää kunnalta strategista suunnittelua lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi” (4/26). Monialaisen yhteistyön varmistaminen kunnan ja valtiollisten toimijoiden välillä sekä monialaisen valtakunnallisen täydennyskoulutuksen varmistaminen eivät myöskään valikoituneet suosituimmiksi vaihtoehtoiksi. Niin ikään rikostutkinnan keskittäminen poliisissa ”niille tutkijoille, jotka ovat saaneet koulutusta lähisuhdeväkivalta-ilmiöstä sekä tekijäksi epäiltyjen ja uhrien palveluohjauksesta” ei noussut kärkeen. Jokainen vaihtoehto sai kuitenkin ainakin jonkin verran ääniä.

Kohtaan ”jotain muuta, mitä” tuli vain yksi ehdotus. Tämä vastaaja halusi tuoda esiin pienten maaseutukuntien haasteet, mikäli lähisuhdeväkivallan ehkäisyn vaatimat resurssit sote-uudistuksessa ohjautuvat epäsuhtaisesti suuriin keskuskuntiin. Maalahdessa haastatellut olivat samoilla linjoilla. **Pienillä kunnilla tulisi säilyä mahdollisuus vaikuttaa väkivaltatyön järjestämiseen siten, että tämä palvelee parhaiten paikallisia tarpeita ja hyödyntää olemassa olevaa osaamista.**

Helsingiläiset haastatellut pitivät kaavailuja lain mahdollisiksi sisällöiksi erittäin perusteltuina, sillä tällä hetkellä lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö ja tuen saaminen on liian sattumanvaraista. **Kuntapäättäjän mielestä eri toimijoiden roolien määrittäminen niin kuntien sisällä kuin kuntien ja valtion kesken on keskeisimpiä tarpeita. Tämä tulisi kirjata lakiin siten, että se selkeyttäisi väkivaltatyön käytäntöjä ja resurssien jakamista.** Myös jyväskyläläisen ja lappeenrantalaisen kuntapäättäjän mukaan lain mukanaan tuoma ”pakko” olisi parhaimmillaan merkittävä parannus nykytilanteeseen.

”Olemme valitettavasti edelleen siinä tilanteessa, kaikesta yrittämisestä huolimatta, että väkivallan ehkäisyyn liittyvät toimet todetaan erittäin tärkeiksi kunnassa, mutta niihin ei anneta henkilö-, työaika- eikä taloudellisia resursseja, ellei laki sitä velvoita.” –väkivaltatyöntekijä

Lappeenrantalainen kuntapäättäjä halusi korostaa sitä, että tällaisen lain tulisi sisältää selkeät määrytykset sille, kuka on vastuussa kustannuksista. Väkivaltatyön sisältöihin liittyvä roolijako ja vastuuhenkilöiden nimeäminen ei siis itsessään riitä. Lähtökohtaisesti monialaisen väkivaltatyön tehokkuuden näkökulmasta olisi lisäksi keskeistä selkeyttää sitä, millä perustein eri toimijat voivat tai heidän tulee antaa toisilleen asiakasta koskevia tietoja. Hänen mukaansa tämä on koettu ongelmaksi, etenkin jos yhteistyö sosiaali- ja päihdepalvelujen välillä ei toimi.

Haastatellut väkivaltatyöntekijät pitivät edellä mainittuja sisältöjä sinänsä erittäin keskeisinä, mutta kyseenalaistivat sen, miten yksityiskohtaisesti olisi tarpeen tai järkevää säädellä lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöstä lain tasolla. Torniossa väkivaltatyöntekijä piti kaikkia kaavailtuja sisältöjä tärkeinä, mutta ei nähnyt niiden kirjaamista lakiin välttämättä realistisena. Helsingissä toimijoiden ja kentän pirstaleisuus näyttäytyi kuitenkin nykyisellään siinä määrin haasteellisenä, että lain mahdollisuus selkeyttää tilannetta koettiin merkitykselliseksi. Lappeenrannassa taas monen asian koettiin toimivan verraten hyvin nykyisellään. Siksi olisi haastatellun mukaan mietittävä tarkkaan, mitkä

lähisuhdeväkivaltatyön sisällöt lopulta ovat ”lakiasioita”; resurssien tuhlaaminen näennäisiin muutoksiin ei ole järkevää.

Torniolainen kuntapäättäjä piti lakia myönteisenä lähisuhdeväkivallan ehkäisyn kannalta, mutta oli huolissaan sen mahdollisista taloudellisista ja hallinnollisista vaikutuksista. Hän toivoi, että tulevaisuudessa väkivaltatyön rakenteet tukisivat erityisesti varhaista puuttumista, kuitenkin siten, ettei tulisi ”kauhean paljon sääntöjä lisää”. Liian yksityiskohtaisen sääntelyn vaarana olisi, että itse työ ”menee raskaaksi ja puuroutuu”, mikäli hallinto työllistää enemmän kuin auttaminen. Kuntapäättäjää huolestutti erityisesti lasten ja kotien tilanne. Hän pohti, miksi pahoinvointi tuntuu lisääntyvän, vaikka ”yhteiskunta panostaa valtavasti varhaiskasvatukseen, hoivaamiseen ja erityisopetukseen”. Hänen mukaansa hyvinvointi lähtee perheestä, joten perhetyö ja vanhemmuuden tukeminen olisivat avaimia myös lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn.

Lähisuhdeväkivaltapalveluita koskevan lainsäädännön muutostarpeiden teema koettiin samaan aikaan erittäin tärkeäksi, mutta kuitenkin hahmottomaksi tai vaikeaksi hallita. Yhtäältä nähtiin arvokkaana mahdollisuutena se, että kuntia veloitettaisiin lain tasolla kattavampaan ja myös valtakunnallisesti tasalaatuisempaan väkivaltatyöhön, jossa kunnallinen päätöksenteko sekä sote-alojen ammattilaiset ja poliisi toimisivat yhdessä. Toisaalta epäiltiin, miten yksityiskohtaisia sisältöjä lakiin kannattaa toimintamalleista sisällyttää, sillä eri kuntien mahdollisuudet toteuttaa niitä poikkeavat käytännössä suuresti toisistaan.

”Velvoittavuus olisi siunaus!” –kuntapäättäjä (Jyväskylä)

Haastateltujen toiveissa lähisuhdeväkivallan ehkäisyä koskeva lainsäädäntö edesauttaisi tietoisuuden ja tiedon levittämistä sekä tukisi paikallisten rakenteiden kehittämistä. Lakiin liittyvänä uhkakuvana nähtiin joustamattomuus, joka saattaisi vaikeuttaa väkivallan torjumiseksi tehtävää työtä käytännössä. Seurantatutkimuksen aineiston perusteella lähisuhdeväkivaltaa erikseen koskeva laki tuntuu tärkeältä tavoitteelta, joka onnistuessaan merkittävästi helpottaisi väkivallan torjumiseksi tehtävää moniammatillista työtä ja selkeyttäisi pirstaleiseksi koettua nykytilaa.

On muistettava, että naisiin kohdistuva väkivalta on kokonaisuudessaan pari- ja lähisuhdeväkivaltaa laajempi ilmiö. Laki lähisuhdeväkivallan ehkäisystä voisi kuitenkin vaikuttaa myönteisesti yhden keskeisen naisiin kohdistuvan väkivallan osa-alueen torjumiseen.

5.1 Amnestyn suositukset hallitukselle

1. Säädetään laki lähisuhdeväkivallan ehkäisystä. Lain myötä Tunnista, turvaa ja toimi -suositukset muuttuvat velvoitteiksi. Lainsäädännöllä vahvistetaan kuntien, alueiden ja valtion rooleja ja vastuita naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyssä. Samalla vahvistetaan myös eri tasojen toimijoiden yhteistyö.
2. Kuntia tuetaan lainsäädännön velvoitteiden toteuttamisessa sekä tarjoamalla tietoa, tukea että muita resursseja. Välttämättömät erityistukipalvelut rahoitetaan suoraan valtion budjetista.

5.2 Amnestyn suositukset tuleville kuntapäätäjille

3. Naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiset toimet sisällytetään kuntien poliittisesti hyväksyttyihin hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin ja osaksi niiden toteutumisen seurantaa. Strateginen ohjelmatyö sisältää tavoitteet niin tiedonkeruuta, moniammatillista yhteistyötä, väkivallan ehkäisyä kuin tukipalveluja koskien.
4. Kuntien väkivaltatyöhön varataan asianmukaiset resurssit, kuten riittävät tilat, työntekijät ja budjettivarat. Tärkeä elementti väkivallan eri osapuolten auttamisessa on suunnitelmallisuus, joka ei katkea työntekijöiden vaihtuessa. Palvelupolku- ja moniammatillisen työn malleja kehitetään ja varmistetaan, että tieto on sitä tarvitsevien työntekijöiden saatavilla.
5. Väkivaltaa kokeneiden keskinäinen erilaisuus ja erityistarpeet huomioidaan väkivallan vastaisissa toimissa, erityisesti palvelujen kehittämisessä. Palveluiden tulee olla saavutettavia kaikille; vammaisille, maahanmuuttajataustaisille, paperittomille, ikäihmisille, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille ja muille ryhmille.

VI LIITTEET

6.1 Amnestyn vuoden kuntakysely 2021²¹

TAUSTATIEDOT

1. Toimenkuvani kunnassa on
kunnanvaltuuston puheenjohtaja
kunnan sosiaalipalveluista vastaava henkilö
jokin muu, mikä
2. AVI-alue, jossa kunta sijaitsee
Etelä-Suomi
Länsi- ja Sisä-Suomi
Itä-Suomi
Lounais-Suomi
Lappi
Pohjois-Suomi
3. Kunta, jossa toimin
4. Vastasin Amnestyn kuntakyselyyn vuonna 2016
Kyllä
Ei
En ole varma

KEHITYS KUNNISSA VUODEN 2016 JÄLKEEN

5. Tilastoidaanko kunnassa tällä hetkellä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa? Valitse sopivin vaihtoehto
Kyllä
Kyllä ja tilastot ovat kuntalaisten saatavilla
Ei, koska
En ole varma
6. Onko naisiin kohdistuva väkivalta sisällytetty kunnan nykyisiin hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin? Valitse 1–2 sopivinta vaihtoehtoa
Kyllä
Kyllä ja kunnassa seurataan näiden suunnitelmien toteutumista
Kyllä ja näille suunnitelmille on oma budjetti
Ei, koska
En ole varma

²¹ Kyselylomakkeen taustoittavat tekstit on jätetty tässä pois tilan puutteen vuoksi.

7. Oletko kuullut Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan -koulutuksesta? Valitse sopivin vaihtoehto

Kyllä, olen kuullut siitä

Kyllä, olen suorittanut tämän koulutuksen

Kyllä, mutta tämä koulutus on minulla kesken

Ei, en ole kuullut tästä koulutuksesta

En ole varma

8. Mitä koulutusta kunnassa ensisijaisesti suositellaan väkivaltatyöntekijöille?

Luo luottamusta - Puutu väkivaltaan

Jokin muu, mikä

Ei erikseen nimettyä koulutusta

Kunnassa ei anneta koulutussuosituksia

9. Miten hyvin kunnan väkivaltaa kokeneille suunnatuissa palveluissa huomioidaan seuraavat erityistarpeet?

Arvio asteikolla: 1=ei lainkaan tai heikosti, 2= kohtuullisesti, 3= riittävästi

Asiakas:

tarvitsee tulkkausta

on paperiton

on iäkäs

tarvitsee vamman vuoksi esteettömiä palveluita

on transtaustainen nainen

kuuluu seksuaalivähemmistöön

kokee kunniaan liittyvää väkivaltaa tai sen uhkaa

on nuori ja kokee väkivaltaa seurustelusuhteessa

jokin muu, mikä

10. Miten hyvin seuraavat palvelut ovat kuntalaisten saavutettavissa?

Arvio asteikolla: 1=ei lainkaan tai heikosti, 2= kohtuullisesti, 3= riittävästi

SERI-tukikeskus

tukea alle 16-vuotiaille seksuaaliväkivaltaa kokeneille

mielenterveyspalvelut väkivaltaa kokeneille

turvakoti

avopalvelut turvakodin yhteydessä

vertaisryhmät väkivaltaa kokeneille

vertaisryhmät väkivaltaa tehneille

jalkautuva työ

jokin muu, mikä

11. Kopioi alla olevaan kenttään linkit, joiden avulla a) kuntalainen löytää apua ja b) ammattilainen saa tarvitsemansa tiedot

12. Ennen siirtymistä seuraavaan osioon voit halutessasi kommentoida edellä olleita teemoja

PANDEMIAN VAIKUTUKSET

13. Onko sote-palveluissa ja/tai poliisille ilmi tulleiden tapausten määrä arviosi mukaan
pysynyt ennallaan
lisääntynyt jonkin verran
lisääntynyt huomattavasti

14. Monet naisiin kohdistuvan lähi- ja parisuhdeväkivallan teot eivät tule ilmi. Onko
näiden tapausten määrä arvioisi mukaan
pysynyt ennallaan
lisääntynyt jonkin verran
lisääntynyt huomattavasti

15. Millaisia huolia tai ajatuksia sinulla on liittyen Covid19-pandemian vaikutuksiin
naisiin kohdistuvan väkivallan kannalta? Voit halutessasi kommentoida

LÄHISUHDEVÄKIVALTAPALVELUT JA LAINSÄÄDÄNTÖ

16. Miten luonnehtisit väkivaltaa kokeneiden naisten tukipalvelujen riittävyyttä kunnassa
tällä hetkellä?
tukipalvelut eivät ole riittäviä
tukipalveluita on kohtuullisesti saatavilla
tukipalvelut ovat riittäviä

17. Noudatetaanko kunnassa Tunnista, turvaa ja toimi -suosituksia (STM 2008)?
Kyllä
Ei, koska
En ole varma

18. Onko nykyinen lähisuhdeväkivaltapalveluita ohjaava lainsäädäntö arviosi mukaan
Riittävä
Puutteellinen
En osaa sanoa

19. Tunnetko STM:n vuoden 2019 selvityksen Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja
ehkäisyn prosessit – Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin?
Ei
Heikosti
Hyvin

20. Pidätkö selvityksessä ehdotettua lakia lähisuhdeväkivallan ehkäisystä
Tarpeettomana
Joiltain osin tarpeellisena
Erittäin tarpeellisena

21. Miten laki lähisuhdeväkivallan ehkäisyydestä voisi parhaiten tukea väkivaltatyön palvelujen järjestämistä kunnassasi? Valitse 3 tärkeintä näkökulmaa.

Lain tulisi:

- selkeyttää kunnan ja valtionhallinnon rooleja ja vastuita lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä
- varmistaa monialainen yhteistyö kunnassa
- varmistaa monialainen yhteistyö kunnan ja valtiollisten toimijoiden välillä
- edellyttää kunnalta strategista suunnittelua lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi
- edellyttää kuntaa asettamaan lähisuhdeväkivallan ehkäisemisen tavoitteet ja seuraamaan niiden toteutumista
- varmistaa monialainen täydennyskoulutus valtakunnallisesti
- varmistaa kunnalle riittävä resursointi lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn
- keskittää rikostutkinta poliisissa niille tutkijoille, jotka ovat saaneet koulutusta lähisuhdeväkivalta-ilmioistä sekä tekijäksi epäiltyjen ja uhrien palveluohjauksesta
- jotain muuta, mitä

6.2 Kyselyyn vastanneet kunnat²²

Askola, Espoo, Forssa, Helsinki, Kainuun sote (Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Sotkamo, Suomussalmi, Ristijärvi), Hämeenlinna, Jyväskylä, Jämsä, Kerava, Keuruu, Kurikka, Kustavi, **Lapinlahti**, Lapua, Lemland, Pietarsaari, Raseborg, Rautjärvi, **Sastamala**, Sauvo, Tervola, Tornio, Uusikaupunki.

²² Lihavoituina kunnat, joista saatiin kaksi vastausta.

6.3 Luettavaa

AVI (2013). *Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli. Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan strategiseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvamalliksi*. Helsinki: Aluehallintovirasto, Sosiaali- ja terveysministeriö & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus).

Hietamäki, Johanna, Saana Kaipainen, Tanja Koivula, Suvi Nipuli & Joonas Peltonen (2020). *Arvio turvakotien perhepaikkojen riittävästä määrästä ja kustannuksista*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kestilä, Laura, Vuokko Härmä & Pekka Rissanen (2020). *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, syksy 2020*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lidman, Satu (2017). *Kuka ottaa vastuun? Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen*. Amnestyn kuntaselvitys 2016. Helsinki: Amnestyn Suomen osasto.

Nipuli, Suvi (2019). *Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit – Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

OM (2020). *Naisin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma vuosille 2020–2023*. Helsinki: Oikeusministeriö.

STM (2008). *Tunnista, turvaa ja toimi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen kuntaliitto.

Valtokari, Maria, Hanna Alastalo & Minna-Liisa Luoma (2021). *Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoituksen avulla*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

VN (2019). *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019*. Helsinki: Valtioneuvosto.

6.4 Ajatuksia haastattelukunnista ja terveisiä Amnestylle

Kehu kuntaasi – haastattelukuntien onnistumisia
naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa:

Helsinki

"Helsingissä on tehty pitkäjänteisesti työtä. Sekä naisiin kohdistuvan väkivallan että lähisuhdeväkivallan kysymykset on monissa palvelurakenteissa mukana. Kehittämistyötä on viety systemaattisesti eteenpäin, ja viime vuosina tietyt erityiskysymykset on nousseet enemmän esille. Se on ehdottomasti hyvä asia."

"Se on erityistä onnistumista, että kaupungin sosiaaliorganisaatiossa naisiin kohdistuva väkivalta on ylipäättään tunnistettu asiaksi, joka vaatii erityistä huomiota ja työntekijöiden osaamista. Nyt aletaan vähitellen tuottaa myös käytäntöjä, niinku muutakin kuin tiedotuskampanjoita. Tästä voi röyhittää rintaansa."

"Olennaistahan on, miten väkivallan ehkäisy on osa kuntien strategioita. Naisiin kohdistuva väkivalta ei tule päätöksenteossa välttämättä näkyviin. Mutta nyt Helsingissä on tunnistettu lähisuhdeväkivalta myös lastensuojelussa ja se tulee vuosisuunnittelussa vastaan, niin se näkyy päättäjille ja käydään aktiivista vuoropuhelua eri osaajien kanssa."

Jyväskylä

"No onhan tää aika huikee tää Raisek[-hoitoketjumalli²³]. Pioneerityötä on alkanut jo varhain versus muu Suomi, ja on ollu urauurtavaa."

"Valoa ei väkivaltaa -kampanja näkyy ja varmaan herättää paljon ajatuksia. Esimerkiks valtuutetuille on jaettu tietokortti ja kynttiläheijastin."

"MARAK-työryhmä toimii sinänsä hyvin kun siellä pidetään väkivalta-asioita esillä ja viedään eri toimintoihin, vaikka keissejä voisi tulla useammalta suunnalta."

"Koulutus on ollut säännöllistä ja tarjottu perustason työntekijöille. Ja meillä on neljä kertaa vuodessa kokoontuva väkivaltafoorumi, johon voi tulla kuka vaan lähisuhdeväkivallan kanssa työskentelevä, että ei ole rajattu osallistujia."

²³ Ks. lisää Raisek-hoitoketjusta: [https://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Kehittamistoiminta/Paattyneet_projektit/Laheisvakivallan_ehkaysyn_kansallinen_osaamis_keskushanke/Tietoa_hankkeesta/Hankkeen_taista\(45860\)](https://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Kehittamistoiminta/Paattyneet_projektit/Laheisvakivallan_ehkaysyn_kansallinen_osaamis_keskushanke/Tietoa_hankkeesta/Hankkeen_taista(45860)) (28.2.2021).

Lappeenranta

"Hyvä yhteistyö eri toimijoiden välillä. Vaikka kun aattelee uhrin kohdalla, niin tehdään työnjakoa ja sovitaan kuka kantaa vastuun mistäkin. Et ei tehä päällekkäistä työtä, eikä moni viranomainen soittale [uhrille], vaan kuka keskittyy mihinkin puoleen. Pienessä kaupungissa on pakko tehdä yhteistyötä, koska ei meillä työntekijöitä pilvin pimein oo."

"Oi kamala. No kai tääl on kohtalaisen hyvä katurauha, et suhteellisen rauhassa saa kuljeskella. Toisaalta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ei uutisoida samalla tavalla kun vaikka päihdejuttuja."

Tornio

"Vahvuus on, että työntekijät välittää asioista ja asiakkaista. Moniammatillinen yhteistyö on rakenteissa. Se on väkivaltatyössä erityisen tärkeää, koska on niin monia ongelmia niissä perheissä, joissa on väkivaltaa. Tarvitsee monenlaista apua niin uhrin kuin tekijätkin ja lapset. Ja on poikkeuksellisen hyvää yhteistyötä poliisin kanssa."

"Ja sit se lähetteetön käytäntö [Keroputaan sairaalassa], et pääsee psykiatriseen, oli syy mikä tahansa."

"Minusta meil on vanhustenhuollossa kotihoito ja kuntoutus ja siihen väkivaltaankin mitä nyt kuuluu, että saa apua. Ja kun ikää tulee, niin soitetaan ja kysytään, miten menee ja tarviitko apua. Että tämmönen kun etukäteen [tiedustellaan] niin se on hyvä."

Maalahti

"Meillä oikeasti panostetaan siihen, että selvitämme yksilön tarpeet ja niihin etsitään tiimin kanssa paras mahdollinen ratkaisu. Asiakas ei ole vain numero, hän on yksilö. Olemme joustavia ja työskentelemme ihmisläheisesti."

"En nyt ole oikein varma, olemmekohan menestyneet jossakin erityisesti..? Mutta on meillä kyllä todella hyvä sosiaalihuolto Maalahdessa. Niin minä sen koen. Me huolehdimme hyvin asukkaistamme."

Terveisiä Amnestylle

"Nostitte tärkeän asian esille, joka itselläkin on jäänyt talouden ja palvelujen järjestämisen kiemuroiden alle."

"Kämpa på, ni gör ett gott jobb!"

"Sain tästä tosi paljon ajatuksia, ja aion jatkossa ajaa näitä asioita kunnassani!"

"Oli kunnia osallistua tähän tutkimukseen!"

"Kiitos!"